

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra mezinárodního práva

**Pozitivní závazky státu vyplývající z čl. 3 Evropské
úmluvy o ochraně lidských práv se zaměřením
na osoby se zdravotním postižením**

Diplomová práce

Štěpán Pastorek

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Martin Faix, Ph.D., MJI

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. května 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. května 2016

---

podpis autora

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Martinu Faixovi, PhD., MJI za veškeré rady a připomínky, které mi v průběhu vypracování práce poskytl. Dále bych chtěl poděkovat JUDr. et Bc. Maroši Matiaškovi LL.M. za odborné vedení, cenné konzultace, náměty a nepostradatelnou pomoc. Na závěr děkuji své rodině a přítelkyni za neustávající podporu, pomoc a pochopení během mého vysokoškolského studia.

Obsah

<i>Úvod</i>	6
1 Definice základních pojmů	9
1.1 <i>Špatné zacházení ve smyslu nelidského a ponižujícího zacházení a jeho odlišení od termínu mučení, Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání</i>	9
1.1.1 Aplikace Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání na osoby se zdravotním postižením v kontextu Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.....	12
1.2 <i>Mučení a jiné nelidské a ponižující zacházení v souvislosti s článkem 3 a definice podle ESLP</i>	14
1.3 <i>Definice pozitivního závazku</i>	18
1.3.1 Pozitivní závazky v mezinárodních smlouvách OSN.....	19
1.3.1.1 Pozitivní závazky podle Úmluvy proti mučení a jejich interpretace Výborem proti Mučení.....	20
1.3.2 Pozitivní závazky podle Evropského soudu pro lidská práva.....	20
1.3.3 Obecné pozitivní závazky státu podle čl. 3 EÚLP.....	22
1.3.4 Teorie evolutivního výkladu EÚLP.....	24
2 Špatné zacházení ve vztahu k lidem se zdravotním postižením	26
2.1 <i>Definice osoby se zdravotním postižením</i>	26
2.1.1 Definice ve vztahu k mezinárodnímu právu.....	27
2.1.2 Definice ve vnitrostátním právu České republiky.....	30
2.2 <i>Pozitivní závazky států ve vybraných oblastech</i>	32
2.2.1 Reasonable accomodation.....	33
2.2.2 Věznice.....	35
2.2.2.1 Price proti Velké Británii.....	36
2.2.2.2 Vincent proti Francii.....	38
2.2.2.3 Grimailovs proti Litvě.....	39
2.2.2.4 Z. H. proti Maďarsku.....	40

2.2.2.5	Arutyunyan proti Rusku.....	42
2.2.2.6	Helhal proti Francii	43
2.2.2.7	Renolde proti Francii	44
2.2.2.8	Semikhvostov proti Rusku.....	46
2.2.2.9	Dílčí závěr.....	47
2.2.3	Pobytové sociální služby	47
2.2.3.1	Stanev proti Bulharsku.....	48
2.2.4	Psychiatrické nemocnice.....	50
2.2.4.1	Herczegfalvy proti Rakousku	50
2.2.4.2	Bureš proti České republice.....	52
2.2.4.3	Dvořáček proti České republice.....	54
2.2.4.4	Doporučení Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení či trestání	56
3	<i>Možný vývoj judikatury ESLP v oblasti špatného zacházení.....</i>	60
3.1	<i>Problematika kastrací.....</i>	60
3.2	<i>Koncept lékařské nutnosti.....</i>	61
3.3	<i>Síťová lůžka.....</i>	62
4	<i>Závěr.....</i>	64
	<i>Seznam zkratek.....</i>	67
	<i>Seznam použité literatury a pramenů .....</i>	69
	<i>Abstrakt.....</i>	80
	<i>Abstract.....</i>	81
	<i>Klíčová slova.....</i>	82

Úvod

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“ Krátká věta, která je citací článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále i „EÚLP“ či „Úmluva“), vyjadřuje jedno ze stěžejních práv všech osob, k jehož ochraně se smluvní státy EÚLP zavázaly. Toto prohlášení se na první pohled jeví jako naprosto jasné, co je ale jeho skutečným obsahem? Co musí státy opravdu učinit a následně naplňovat a dodržovat? Jaké jsou jejich pozitivní závazky?

Odpověď na výše zmíněné otázky by zcela jistě nebyla stručná a ani příliš univerzální. Musíme vzít v potaz existenci rozličných skupin osob, vůči kterým může být obsah pozitivních závazků státu do značné míry odlišný. V textu této práce se zaměřím na jednu konkrétní skupinu zranitelných osob, kterými jsou osoby se zdravotním postižením¹. Není bohužel výjimkou, kdy právě ve vztahu k těmto osobám dochází k porušení obecného zákazu mučení a jiného nelidského či ponižujícího zacházení, který vyplývá nejen z již zmíněné EÚLP, ale i z jiných mezinárodněprávních dokumentů, jako je například článek 5 Všeobecné deklarace lidských práv², článek 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech³ či Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.⁴ Zákaz mučení je součástí mezinárodního obyčejového práva, nederogovatelnou právní normou a nelze se od něj za žádných okolností odchýlit.⁵

---

¹ Samotné definici osoby se zdravotním postižením je věnována 2. kapitola

² Všeobecná deklarace lidských práv, *Universal Declaration of Human Rights*, vyhlášena Valným shromážděním OSN 10. 12. 1948 v New Yorku. Dostupná z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

³ Vyhlášen 16. 12. 1966 v New Yorku, platnost 23. 3. 1976, k datu 8. 3. 2015 Pakt podepsalo 168 států - United Nations Treaty Collection [online]. 2015 [cit. 2015-8-03]. International Covenant on Civil and Political Rights. Dostupné z WWW: <http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en>

⁴ Přijata Valným shromážděním OSN 10. 12. 1984 v New Yorku, platnost 26. 6. 1987, k 8. 3. 2015 přistoupilo k Úmluvě proti mučení 157 států - United Nations Treaty Collection [online]. 2015 [cit. 2015-8-03]. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Dostupné z WWW: <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&lang=en>

⁵ Nederogovatelnost článku 3 EÚLP zakládá i článek 15 odst. 2 EÚLP

Mám za to, že právě problematika mučení a špatného zacházení s lidmi se zdravotním postižením je velice aktuální téma, o kterém se sice tu a tam objeví zmínka v hromadných sdělovacích prostředcích, nicméně není doposud komplexně pokryta odbornou literaturou a celkově se tak vzhledem k absenci definic a bližšího rozpracování jedná o velice obtížně uchopitelnou záležitost. Práce se tak věnuje i dalším propojeným otázkám jako je definování špatného zacházení a jeho odlišení od termínu mučení či významu pojmu špatného zacházení z hlediska mezinárodního práva veřejného. Struktura analytické části práce pak vychází z kontextů jednotlivých institucí, ve kterých mohou být osoby se zdravotním postižením ohroženy jednáním zakázaným článkem 3 Úmluvy.

Dále je nutno poznamenat, že otázka popisu jednání, které lze již považovat za mučení či špatné zacházení s osobami zdravotně postiženými, je proměnná v čase, což dokládá konstantní vývoj judikatury⁶ Evropského soudu pro lidská práva (dále i „ESLP“ či „Soud“)⁷. Nevyhnutelně tedy dochází k postupnému posunu chápání obsahu zakázaného jednání a může se stát, že do budoucna bude ESLP ve svém stále se rozšiřujícím výkladu článku 3 EÚLP natolik progresivní, že obecný zákaz mučení a jiného nelidského a krutého zacházení a trestání obsáhne i situace, které nebyly dosud za porušení článku 3 považovány. V závěru své práce se proto pokusím nastínit možný vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Je nutné upozornit i na skutečnost, že při bližším zkoumání obsahu článku 3 EÚLP dojdeme ke dvěma skupinám závazků a to hmotně-právním a procesně-právním. Kritériem, které nám napomáhá je odlišit, je obsah konkrétní povinnosti státu.⁸ Hmotně-právní závazky jsou ty, které požadují přijetí opatření nutných pro plnou realizaci práva

---

⁶ Toto je patrné jak z judikatury ESLP uvedené v 2. kapitole, tak z 3. kapitoly týkající se možného vývoje judikatury ESLP do budoucna.

⁷ Úkolem Soudu je zajistit, aby státy respektovaly práva a záruky vyplývající z EÚLP. Děje se tak prostřednictvím projednání stížností podaných jak jednotlivci, tak i samotnými státy. V případě porušení některého z práv stanovených v Úmluvě vydá ESLP odsuzující rozsudek. Rozsudky jsou pro smluvní strany EÚLP závazné.

⁸ Ačkoliv ESLP konstatuje, že pozitivní závazky směřují k ochraně či nápravě porušení Úmluvy (viz. Assanidzé proti Gruzii, stížnost č. 71503/01, rozsudek ze dne 8. 4. 2004, odst. 146), nemusí být tento fakt při rozdělení závazků na hmotně-právní a procesně-právní rozhodující. Hmotně-právní závazky nemají podle ESLP ve všech případech preventivní účel a procesně-právní nejsou omezeny na možnosti nápravy nežádoucího stavu (viz. AKANDJI-KOMBE, Jean-Francois. *Positive obligations under the European Convention on Human Rights: A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights*; 2007, Directorate General of Human Rights Council of Europe, str. 16)

vyplývající z EÚLP, například inkorporaci samotného práva zaručeného Úmluvou do národního právního řádu vytvořením či změnou příslušné legislativy.⁹ Procesní závazky jsou pak ty, které vyžadují vytvoření procedurálních mechanismů zaručujících ochranu osob, jež budou mít možnost na Úmluvou zakázané jednání upozornit a efektivně se mu bránit.¹⁰

Hmotně-právní i procesně-právní závazky se dále rozpadají do dvou dalších podskupin a to do závazků pozitivních a negativních. Negativní závazky přikazují státu zdržet se aktivního zásahu do Úmluvou zaručeného práva a to jak zásahu legislativního, tak jakéhokoliv jiného. Negativním hmotně-právním závazkem státu v kontextu článku 3 EÚLP je kupříkladu povinnost „nezasahovat do integrity člověka“ – tedy závazek nevystavovat osoby mučení či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení či trestu. K realizaci pozitivních závazků je třeba aktivního jednání ze strany státu. Pokud chceme jednotlivce účinně chránit před jednáním popsáním v článku 3 EÚLP, je nutné využít účinných opatření, které mu zabrání. Mezi tato opatření můžeme, jak je výše již zmíněno, řadit kupříkladu i přijetí příslušných právních předpisů nebo účinný dohled nad institucemi, kde jsou lidé zbaveni osobní svobody.

Vzhledem k rozsahu materie by bylo obsažení všech zmíněných druhů závazků na omezeném prostoru této práce velmi obtížné, na následujících stranách se tedy budu věnovat hmotně-právní rovině článku 3, konkrétně pak pozitivním závazkům, které z předmětného článku EÚLP pro smluvní státy vyplývají.

S přihlédnutím k tématu práce bude z větší části využito zahraničních zdrojů a judikatury Evropského soudu pro lidská práva, neboť v současné době absentuje širší rozpracování problematiky v podání českých autorů. Zároveň si však tato práce neklade za cíl poskytnout univerzální a obecný přehled všech aspektů pozitivních závazků států vyplývajících z článku 3 EÚLP pro osoby se zdravotním postižením a to zejména s ohledem na rozsah práce, proměňující se judikaturu ESLP a vývoj chápání pojmu špatné zacházení.

---

⁹ AKANDJI-KOMBE, Jean-Francois. *Positive obligations under the European Convention on Human Rights: A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights*; 2007, Directorate General of Human Rights Council of Europe, str. 16

¹⁰ Tamtéž

1 Definice základních pojmů

1.1 Špatné zacházení ve smyslu nelidského a ponižujícího zacházení a jeho odlišení od termínu mučení, Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání

Pojem mučení je v mezinárodněprávních dokumentech poměrně hojně využíván, možná tak překvapí skutečnost, že jeho definice často absentuje, což je právě případ EÚLP. Nejjasnější definici tohoto pojmu obsahuje ve svém článku 1 odst. 1 Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále i „Úmluva proti mučení“).¹¹ Mučení tedy zahrnuje následující prvky¹²:

- a) silnou bolest nebo tělesné či duševní utrpení;
- b) úmyslné zavinění;
- c) zvláštní cíl jednání, přičemž Úmluva proti mučení uvádí, že se může jednat například o:
  - získání informací,
  - potrestání osoby za jednání, jehož se dopustila nebo z něhož je podezřelá,
  - zastrašení nebo přinucení k jednání
- d) tzv. „veřejný prvek“.¹³

---

¹¹ Čl. 1 odst. 1 Úmluvy OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání stanoví, že „Pro účely této Úmluvy výraz „mučení“ znamená jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Toto vymezení nezahrnuje bolest nebo utrpení, které vznikají pouze v důsledku zákonných sankcí, jsou od těchto sankcí neoddělitelné nebo jsou jimi vyvolány náhodou.“

¹² NOWAK, Manfred: Torture and Enforced Disappearance, In: KRAUSE, Catarina (ed.) a Martin SCHEININ (ed.). *International protection of human rights: a textbook*. Turku: Åbo Akademi University, 2009, xiv, 675 s. ISBN 978-952-12-2285-6., str. 154

¹³ K mučení a jeho obsahu, včetně působení „veřejného prvku“: COMMITTEE AGAINST TORTURE. *General Comment 2, Implementation of Article 2 by States Parties: U.N. Doc. CAT/C/GC/2/CRP. 1/Rev.4 (2007)*. str. 5, odst. 17 [online]. 2007 [cit. 2015-1-11]. Dostupné z: http://www1.umn.edu/humanrts/cat/general_comments/cat-gencom2.html

Dále pak výše uvedené neplatí při působené bolesti či utrpení, které vznikají pouze v důsledku zákonných sankcí, jsou od těchto neoddelitelné nebo jsou jimi vyvolány náhodou. Jako příklad můžeme uvést duševní utrpení osoby způsobené dlouhodobým oddělením od okolního světa v případě trestu odnětí svobody.¹⁴

V kontextu této práce se zajímavým může zdát zejména pojem veřejné moci¹⁵, jehož přítomnost článek 1 odst. 1 Úmluvy proti mučení vyžaduje. Vzhledem k pozitivním závazkům státu má prvek veřejné moci zvláštní význam, neboť stát zde svou přítomností působí na vztahy, ze kterých jednání zakázané článkem 3 EÚLP může pramenit a má takovému porušování mezinárodního práva účinně přecházet.

Úmluva proti mučení výslovně uvádí, že se jedná o veřejného činitele nebo jinou osobu jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Jak daleko ale můžeme zajít při tvrzení, že určitá osoba jednala ve výše uvedeném postavení? Určité vodítko nám dává například zpráva č. A/HRC/22/53 Zvláštního zpravodaje OSN pro otázky mučení Juana Mendéze, ve které se v souvislosti s definováním veřejné moci pracuje jak s pojmy „*law enforcement officials*“ či „*public officials*“, tedy s vykonavateli veřejné moci, jak je chápe široká veřejnost, tak ale i se závěry, že za veřejnou moc v širším slova smyslu můžeme považovat například doktory, zdravotnický personál, pracovníky v sociálních službách a to včetně těch, kteří pracují v soukromých zařízeních.¹⁶ Stát pak musí zajišťovat, aby se zabránilo, případně důsledně vyšetřilo, stíhalo a trestalo porušení zákazu mučení¹⁷ ze strany nestátních organizací a soukromých osob.¹⁸

---

¹⁴ Samostatným problémem jsou pak tzv. „samotky“, které jsou Zvláštním zpravodajem OSN pro otázky mučení dlouhodobě kritizovány; k tomu: United Nations: Special Rapporteur on Torture Tells Third Committee Use of Prolonged Solitary Confinement on Rise, Calls for Global Ban on Practice. *Sixty-sixth General Assembly Third Committee 21st & 22nd Meetings (AM & PM)* [online]. 2011 [cit. 2015-11-01]. Dostupné z: <http://www.un.org/press/en/2011/gashc4014.doc.htm>; o samotkách se krátce zmíním i v doporučeních CPT v podkapitole 2.2.4.4

¹⁵ Jak je dále uvedeno, lidé se zdravotním postižením se často ocitají v nemocnicích či zařízeních sociálních služeb, které nejsou pod přímou kontrolou státu. Proto je důležité stručně rozebrat, zda lze prvek veřejné moci aplikovat i na tyto situace. Absencí veřejného prvku se hájila před ESLP i Česká republika v případě Bureš proti České republice. Ke skutkovým okolnostem případu viz. kapitola 2.2.4.2

¹⁶ Odst. 24, Report of the Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Juan E. Méndez doc. no. A/HRC/22/53 ze dne 1. února 2013, dostupný z: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf

¹⁷ Tato povinnost státu se vztahuje i na jiné špatné zacházení, než je mučení. K tomu viz. článek 16 Úmluvy proti mučení.

Pokud se tomu tak nestane, sám smluvní stát nese odpovědnost za toto podle Úmluvy proti mučení zakázané jednání.¹⁹

Pojem špatné zacházení (anglicky „*ill-treatment*“) je používán jako obecné označení zahrnující mučení i kruté, ponižující a nelidské zacházení nebo trestání. Výbor OSN proti mučení²⁰ (dále i „CAT“) však samozřejmě jednotlivé výše uvedené složky ve svých dokumentech rozlišuje.²¹ Špatné zacházení se od mučení podle CAT odlišuje například stupněm utržené bolesti a nevyžaduje prokázání nepřipustnosti důvodu takového jednání.²² Manfred Nowak, bývalý Zvláštní zpravodaj OSN pro otázky mučení²³ je toho názoru, že u „pouhého“ krutého, nelidského a ponižujícího zacházení chybí oproti mučení sledování nějakého cíle ze strany týrající osoby.²⁴

Z výše uvedeného lze dovodit, že je nutné odlišovat kategorie špatného zacházení. Mučení na jedné straně a kruté²⁵, nelidské a ponižující zacházení na straně druhé, přičemž, jak bude vysvětleno níže, druhou kategorií je možné ještě dále dělit. Zastřešujícím pojmem bylo zpočátku „špatné zacházení“, nicméně vlivem interpretace CAT²⁶ a dále díky judikatuře ESLP²⁷ se toto označení používá spíše pro kruté, nelidské a ponižující zacházení.

---

¹⁸ General comment č. 2, Výbor OSN proti mučení, odst. 15, 17 a 18. dostupný z: http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.GC.2.CRP.1.Rev.4_en.pdf.; a dále viz. Výbor OSN proti mučení, sdělení č. 161/2000, Dzemajl a další proti Srbsku a Černé Hoře, odst. 9.2, dostupný z: <https://www1.umn.edu/humanrts/cat/decisions/161-2000.html>; Výbor OSN pro lidská práva, General comment No. 20 (1992), odst. 2, dostupný z: <https://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom20.htm>

¹⁹ COMMITTEE AGAINST TORTURE. *General Comment 2, Implementation of article 2 by States Parties: U.N. Doc. CAT/C/GC/2/CRP. 1/Rev.4 (2007)*. [online]. 2007 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: http://www1.umn.edu/humanrts/cat/general_comments/cat-gencom2.html, str. 5 odst. 18

²⁰ Výbor proti mučení je kontrolním mechanismem Úmluvy proti mučení, který periodicky vydává hodnocení a následná doporučení smluvním státům, jakožto i obecné komentáře k samotné Úmluvě proti mučení.

²¹ Viz. COMMITTEE AGAINST TORTURE. *General Comment 2, Implementation of article 2 by States Parties: U.N. Doc. CAT/C/GC/2/CRP. 1/Rev.4 (2007)*. [online]. 2007 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: http://www1.umn.edu/humanrts/cat/general_comments/cat-gencom2.html

²² Tamtéž, str. 3, odst. 10

²³ K říjnu 2015 tuto funkci zastává prof. Juan Mendéz, který do úřadu nastoupil 1. listopadu 2010

²⁴ NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. Germany: Norbert Paul Engel Verlag, e.K., 2005. ISBN 3-88357-134-2., str. 161.; Manfred Nowak ve své práci dále uvádí pojem „bezmocnosti“ oběti, který by měl být dalším dělicím kritériem pro odlišení jednotlivých stupňů špatného zacházení.

²⁵ EÚLP termín krutého zacházení nezná, článek 3 EÚLP zakazuje pouze mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trestání. Neznamena to však, že by byla definice užší, zakázané jednání se liší pouze terminologickým označením.

²⁶ Viz. COMMITTEE AGAINST TORTURE. *General Comment 2, str. 3 odst. 10 op. cit.*

Pro zajímavost zmíním, že Mezinárodní výbor Červeného kříže (dále jen „ICRC“) používá termín „špatné zacházení“ jak pro mučení, tak pro kruté, nelidské a ponižující zacházení. Je si ale vědom, že právní odlišení těchto pojmů existuje a podle ICRC spočívá v míře závažnosti způsobené bolesti a utrpení.²⁸ Dále dle ICRC mučení vyžaduje existenci některého ze specifických důvodů pro takový čin. Může jím být například získání informací. ICRC problematiku rozděluje následovně:

- **mučení:** přítomnost specifického důvodu a úmyslné způsobení kruté bolesti
- **kruté či nelidské zacházení:** neexistence specifického důvodu, značná míra utrpení či bolesti
- **násilné činy proti lidské důstojnosti:** neexistence specifického důvodu, značná míra pokoření či ponížení²⁹

Formy špatného zacházení pak mohou zasahovat jak do psychické, tak fyzické integrity osoby.³⁰

1.1.1 Aplikace Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání na osoby se zdravotním postižením v kontextu Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

CAT je toho názoru, že zvláště zranitelné skupiny osob, jako jsou kupříkladu osoby se zdravotním postižením, požívají ochrany podle Úmluvy proti mučení a ochrana těchto lidí je součástí závazků smluvních států. Stát musí zajistit ochranu všem, bez ohledu na jejich rasu [...] duševní či jiné postižení [...]. Činí tak prostřednictvím stíhání a trestání všech násilných činů nebo týrání osob a také prostřednictvím dalších pozitivních opatření sloužících k prevenci a ochraně výše zmíněných.³¹

---

²⁷ Viz. kapitola 1.2

²⁸ Zde můžeme najít paralelu s přístupem ESLP, který zaujal obdobný postoj.

²⁹ *What is the Definition of Torture and Ill Treatment?*. INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. *International Committee of the Red Cross: Resource Centre* [online]. 2005 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/69mjxc.htm>

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž str. 6, odst. 21

Podle CAT by měly smluvní státy Úmluvy proti mučení zakázat, zamezit a postihovat mučení i špatné zacházení ve všech zařízeních, kde jsou osoby zbavené osobní svobody či kde jsou jinak omezeny, například ve věznicích, nemocnicích, školských zařízeních a institucích, které poskytují služby starým, duševně nemocným či postiženým osobám.³²

Výše uvedené stvrzuje článek 15 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením³³, podle kterého jsou lidé s postižením zvláště zranitelní vůči mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání a smluvní státy mají k jejich ochraně před takovým jednáním přijmout účinná legislativní, administrativní, soudní nebo jiná opatření.³⁴

Pro ilustraci a dokreslení uvádím, že Výbor OSN pro osoby se zdravotním postižením (dále i: „CRPD“)³⁵ se ve zprávě z května roku 2015, jež se týká implementace článku 15 ve vztahu k České republice³⁶, vyjadřuje kriticky například k praxi chirurgických kastrací a dalších forem násilné léčby prováděných v České republice na osobách se zdravotním postižením zbavených osobní svobody³⁷, používání fyzických omezujících prostředků či sedativ u osob se zdravotním postižením umístěných v psychiatrických nemocnicích a volá po důkladnějším monitorování a inspekcích zařízení, ve kterých k takovým činům dochází.³⁸ CRPD také vyjádřil obavy, že takové jednání by mohlo dosahovat mučení či jiného krutého, nelidského a ponižujícího zacházení.³⁹

---

³² Tamtéž, str. 4, odst. 15

³³ Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, dostupná z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/10774/umluva_CJ_rev.pdf; podepsána ČR dne 30. 3. 2007, ratifikace 28. 9. 2009, vyhlášení ve Sbírce mezinárodních smluv dne 12. 2. 2010

³⁴ Tamtéž, čl. 15

³⁵ CRPD je panelem nezávislých expertů monitorujících implementaci Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. Vydává pravidelně tzv. „concluding observations“ – doporučení smluvním stranám úmluvy, ve kterých se vypořádává s nalezenými nedostatky v realizaci práv a závazků z úmluvy vyplývajících.

³⁶ United Nations. Committee on the Rights of Persons with Disabilities: *Concluding Observations on the Initial Report of the Czech Republic*; CRPD/C/CZE/CO/1, 15 May 2015

³⁷ Tamtéž, odst. 29

³⁸ Tamtéž, odst. 31 a odst. 32

³⁹ Tamtéž

1.2 Mučení a jiné nelidské a ponižující zacházení v souvislosti s článkem 3 a definice podle ESLP

Definování pojmu mučení a jeho odlišením od nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestání se věnoval ESLP ve dvou zásadních rozhodnutích. Jmenovitě se jedná o tzv. „Řecký případ“⁴⁰ a případ *Irsko proti Velké Británii*⁴¹. V „Řeckém případě“ se tehdejší Evropská komise pro lidská práva⁴² (dále jen „Komise“) zabývala jednáním řeckých ozbrojených složek při puči v roce 1967. Komise dospěla k závěru, že definičním znakem mučení není nezbytně podstata a závažnost spáchaného činu, ale spíše účel, pro který tak bylo učiněno.⁴³ Ačkoliv bylo mučení vždy bráno jako „vyšší stupeň“ nelidského zacházení, nelze tento fakt považovat za odlišující prvek mučení. Komise naopak shledala, že mučení je na rozdíl od „pouhého“ nelidského a ponižujícího zacházení páčáno za nějakým účelem.⁴⁴

Výše zmíněný přístup byl však v následujících rozhodnutích ESLP pozměněn. ESLP přijal odlišný koncept rozlišující zakázané jednání, přičemž základem se stal případ *Irsko proti Velké Británii*, který se týkal zacházení s osobami podezřelými z napojení na IRA⁴⁵. ESLP judikoval, že u mučení musí být přítomno „závažné a kruté utrpení“⁴⁶, přičemž při posuzování, zda se v konkrétním případě jedná o mučení nebo o nelidské a kruté zacházení, bude posuzována závažnost bolesti a utrpení, kterou dané jednání způsobuje.⁴⁷ Této názorové linii se dále ESLP ve své judikatuře držel⁴⁸,

---

⁴⁰ Stížnosti č. 3321/67, č. 3322/22/67, č. 3323/67 a č. 3344/67; jednalo se o stížnosti Dánska, Norska, Švédska a Nizozemska, které byly spojeny ESLP v jedno řízení

⁴¹ Irsko proti Velké Británii, stížnost č. 5310/71, rozsudek ze dne 18. 1. 1978

⁴² Činnost Evropské komise pro lidská práva, jako dalšího mechanismu Rady Evropy, spočívala v projednávání příslušnosti zaslaných stížností, zjišťování relevantních faktů a případném zprostředkování smíru mezi stranami. Její fungování bylo ukončeno v roce 1998.

⁴³ Ve svém stanovisku Komise vyjádřila že: „Mučení je ze své podstaty nelidským a ponižujícím zacházením a nelidské zacházení musí být ponižující. Samotný pojem nelidské zacházení pokrývá takové jednání, které záměrně způsobuje závažné utrpení, duševní nebo fyzické, které je v dané situaci neospravedlnitelné... Mučení... je páčáno za určitým účelem...“

⁴⁴ LONG, Debra. *Guide to Jurisprudence on Torture and Ill-treatment: Article 3 of the European Convention for the Protection of Human Rights*. Geneva: Association for the Prevention of Torture, 2002. ISBN 2970021439., str. 14

⁴⁵ Irská republikánská armáda, zkráceně „IRA“ byla polovojenská organizace působící přibližně do roku 2005, kdy došlo k jejímu odzbrojení, na území Irska a Severního Irska, usilující o připojení Severního Irska k Irsku.

⁴⁶ V angl. originále „serious and cruel suffering“

⁴⁷ Irsko proti Velké Británii, stížnost č. 5310/71, rozsudek ze dne 18. 1. 1978, odst. 167

⁴⁸ Až do určitého zrelativizování svých závěrů v případě Selmouni proti Francii, stížnost č. 25803/94, rozsudek ze dne 28. 7. 1999.

ačkoliv nikdy neposkytl žádné konkrétní shrnutí jednání, které by mohlo být ze své podstaty považováno za dostatečně závažné, aby bylo automaticky mučením a naopak.⁴⁹ Ve věci *Selmouni proti Francii* soud uvedl, že EÚLP je živoucím nástrojem a tudíž se i interpretace obsahu článků může po čase změnit⁵⁰, protože „*Určité jednání, které nebylo v minulosti klasifikováno jako „nelidské a ponižující“, může být posouzeno v budoucnu odlišně. Tento přístup bere ohled na stále se zvyšující standard ochrany lidských práv a základních svobod....*“⁵¹ Závěry z případu *Irsko proti Velké Británii* tak byly ESLP korigovány v tom smyslu, že i samotná závažnost bolesti a utrpení, kterou dané jednání způsobuje, může být posuzována v čase rozdílně.

ESLP se ve své judikatuře vypořádává i s problémem odlišení ponižujícího zacházení od zacházení nelidského. Obecně shrnuto staví na názoru, že ponižující zacházení je závažným zásahem do důstojnosti člověka, který spočívá v pocitu méněcennosti poškozené osoby, přičemž toto jednání dosahuje výše zmíněného „*stupně závažnosti*“, tedy, že ponížení člověka dostoupilo určitého stupně.⁵² Při posuzování závažnosti jednání se pak musí brát v potaz konkrétní okolnosti případu.⁵³ ESLP se při zkoumání stupně závažnosti soustředí zejména na následující:

- doba, po kterou jednání trvalo
- míra zásahu do tělesné integrity osoby
- míra zásahu do duševní sféry
- pohlaví, věk a zdravotní stav oběti takového jednání⁵⁴

Debra Long⁵⁵ otevírá i další důležitou otázku⁵⁶ a to, zda při posuzování porušení článku 3 EÚLP vyžadovat úmysl ponížit poškozenou osobu. S ohledem na kontext této práce je relevantní zejména zmínka o případu *Peers proti Řecku*. Zde se ESLP zabýval domnělým porušením článku 3, přičemž stěžovatelem byl uživatel drog

---

⁴⁹ LONG, Debra. *op. cit.*, str. 15

⁵⁰ K tomu například Loizidou proti Turecku, stížnost č. 15318/89, rozsudek ze dne 23. 3. 1995, odst. 71

⁵¹ *Selmouni proti Francii*, stížnost č. 25803/94, rozsudek ze dne 28. 7. 1999, odst. 101

⁵² K tomu například *Tyrer proti Velké Británii*, stížnost č. 5856/72, rozsudek ze dne 25. 4. 1978

⁵³ Tamtéž, odst. 30 a 31

⁵⁴ *Irsko proti Velké Británii*, stížnost č. 5310/71, rozsudek ze dne 18. 1. 1978, odst. 162

⁵⁵ Debra Long působila jako členka Human Rights Implementation Centre na Faculty of Law, University of Bristol

⁵⁶ Konkrétně v již citované publikaci *Guide to Jurisprudence on Torture and Ill-treatment: Article 3 of the European Convention for the Protection of Human Rights*.

umístěný do psychiatrické nemocnice, jež byla součástí vězení. Stěžovatel namítal špatné podmínky detence, které nevyhovovaly potřebám osoby vyžadující psychiatrickou léčbu. ESLP shledal, že v předmětné věci chybějí důkazy o „*záměru ponížit stěžovatele*“, ale vyslovil, že toto zjištění neznamená nemožnost porušení článku 3 v podobných případech. Dále pak judikoval, že státní orgány se dopustily porušení zákazu mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení a trestání opomenutím zlepšit nepřijatelné podmínky detence stěžovatele, čímž projevily „*nedostatek úcty ke stěžovateli*“.⁵⁷ Tento závěr byl podpořen v případě *Price proti Velké Británii*, kterým se dále podrobněji zabývá kapitola č. 2.2.2.1.⁵⁸ ESLP zde shledal porušení článku 3, přičemž sice neexistoval žádný důkaz o záměru ponížit stěžovatelku, ale podmínky, ve kterých byla umístěna, byly natolik nevyhovující, že pro ni znamenaly ponižující zacházení. Absence úmyslu pak podle ESLP měla pouze vliv na výši přiznaného odškodnění.⁵⁹

Faktorem, který rozlišuje nelidské a ponižující zacházení od mučení, je tedy podle názoru ESLP a dalších odborníků absence úmyslu nebo cíle jednání, případně silné bolesti, tělesného či duševního utrpení, vždy je zde však přítomno ponížení člověka. K uvedenému dochází například Manfred Nowak, podle něž by měl být rozlišujícím kritériem spíše cíl jednání pachatele spojený s bezmocností oběti, než silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení.⁶⁰

K výše uvedenému je vhodné zmínit i jeden z nejznámějších rozhodnutí ESLP týkajících se porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k České republice a to rozsudek v případě *Bureš proti České republice*.⁶¹ ESLP k absenci úmyslu v předmětném případě konstatoval: „*důležitou skutečností v daném případě není zranění stěžovatele jako nezamýšlený negativní důsledek léčby, jak tvrdí vláda, ale použití omezovacích prostředků jako takové. Zranění stěžovatele bylo pouze vedlejším produktem úmyslného zacházení, což je otázka na poli článku 3 Úmluvy. Daný případ se výrazně liší*

---

⁵⁷ Peers proti Řecku, stížnost č. 28524/95, rozsudek ze dne 19. 4. 2001, odst. 74 a 75

⁵⁸ Ke skutkovým okolnostem viz. citovaná kapitola.

⁵⁹ Price proti Velké Británii, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001, odst. 34

⁶⁰ Odst. 39 věta poslední, NOWAK, Manfred, *Report of the Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, doc. no. E/CN.4/2006/6* ze dne 23. prosince 2005

⁶¹ Bureš proti České republice, stížnost č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. 10. 2012; Ke skutkovým okolnostem případu viz. kapitola 2.2.4.2

*od případů, ve kterých měla dobrovolná léčba negativní dopad na zdraví pacientů.*⁶² Absence úmyslu stěžovatele zranit tak byla posouzena jen jako druhotný faktor, přičemž ESLP našel jádro porušení článku 3 Úmluvy v jiných skutečnostech.

K porušení článku 3 EÚLP může dojít, aniž by zakázané jednání bylo skutečně vykonáno.⁶³ Tento závěr vyjádřil ESLP v případě *Campbell a Cosans proti Velké Británii*, kdy shledal, že: *„Pouhá výhrůzka mučením, která je dostatečně reálná a bezprostřední, může být v rozporu s článkem 3 Úmluvy a následně být posouzena alespoň jako „nelidské zacházení“.*⁶⁴

Na závěr zbývá doplnit, že ESLP, stejně jako Zvláštní zpravodaj OSN pro otázky mučení Juan Mendéz, zastává názor, že stát může být odpovědný za porušení zákazu mučení a nelidského a ponižujícího zacházení podle článku 3 Úmluvy i v tom případě, kdy zakázaně jedná soukromá osoba.⁶⁵ Tento závěr vyjádřil ESLP v minulosti opakovaně, například v případě *Dorđević proti Chorvatsku*⁶⁶ dovedl, že: *„Soud zdůrazňuje, že v otázce, zda je stát odpovědný podle článku 3 za mučení či nelidské a ponižující zacházení, jemuž byly vystaveny osoby ze strany nestátních aktérů, je nutné vzít v potaz závazek Vysokých smluvních stran podle článku 1 Úmluvy a tedy, že je nutno zajistit všem osobám podléhajícím jurisdikci státu práva a svobody zaručené Úmluvou včetně přijetí opatření směřující k ochraně jednotlivců před jednáním zakázaným článkem 3 Úmluvy a to včetně jednání učiněného soukromými osobami. Takováto opatření mají zajišťovat efektivní ochranu zejména zranitelných skupin osob a musí zahrnovat podniknutí k tomuto směřujících kroků.*⁶⁷ Tento závěr však není definitivní, neboť ESLP volí v následující argumentaci jistý korektiv. Pozitivní závazek státu k zajištění realizace práv a svobod z Úmluvy v kontextu článku 3 musí být vykládán takovým způsobem, že stát o zakázaném jednání ze strany nestátního činitele věděl nebo vědět měl a mohl.⁶⁸ Rozsah pozitivních závazků státu však může být v případech zacházení porušujícího článek 3, které bylo způsobeno za účasti

---

⁶² Tamtéž, odst. 78

⁶³ LONG, Debra. *op. cit.*, str. 17

⁶⁴ *Campbell a Cosans proti Velké Británii*, stížnosti č. 7511/76 a č. 7743/76, rozsudek ze dne 25. 2. 1982, odst. 26

⁶⁵ Viz výše uvedená zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro otázky mučení č. A/HRC/22/53, odst. 19

⁶⁶ *Dorđević proti Chorvatsku*, stížnost č. 41526/10, rozsudek ze dne 24. 7. 2012

⁶⁷ Tamtéž, odst. 138

⁶⁸ Tamtéž, odst. 139

zástupců státu, a v případech, kdy násilí použijí soukromé osoby, odlišný. Stejně jsou však požadavky na vyšetřování takového jednání.⁶⁹ Ke stejnému závěru dochází ESLP i v již zmíněném případě *Bureš proti České republice*, kdy konstatoval, že zdravotnický personál na záchytné stanici není přímým zástupcem státu, vykonává však státní moc zadržovat osoby.⁷⁰

1.3 Definice pozitivního závazku

Základní stavební kameny pozitivních závazků můžeme najít již ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu⁷¹ konkrétně pak v jejím článku 26. Ten stanoví, že: „*Každá platná smlouva zavazuje smluvní strany a musí být jimi plněna v dobré víře*“⁷². Pokud uvedené vztáhneme na mezinárodní lidskoprávní dokumenty, je nezbytné, aby tato věta nebyla jen prázdnou proklamací.⁷³ Z dalších mezinárodněprávních dokumentů zmiňme například Všeobecnou deklaraci lidských práv z roku 1948⁷⁴, neboť Vysoký komisař OSN pro lidská práva⁷⁵ vyjádřil názor, že tato deklarace ukládá státům povinnost učinit kroky požadované lidskoprávními smlouvami OSN, když konstatoval: „*Jedině pomocí opatření na vnitrostátní úrovni tak mohou být lidskoprávní mezinárodní závazky uvedeny v život*.“⁷⁶ Můžeme tak spatřovat jakýsi základ pro pozdější realizaci jednotlivých závazků států vyplývajících pro ně z mezinárodních smluv, jakou je například i EÚLP.

---

⁶⁹ Vasilyev proti Rusku, stížnost č. 32704/04, rozsudek ze dne 17. 12. 2009, odst. 100

⁷⁰ Bureš proti České republice, stížnost č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. 10. 2012, odst. 77: „*Stát je dle ESLP odpovědný za blaho držených osob a nemůže se zbavit své odpovědnosti tím, že deleguje svou pravomoc na jiné subjekty*.“

⁷¹ Vídeňská úmluva o smluvním právu, *Vienna Convention on the Law of Treaties* 1969. Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>

⁷² Tamtéž, čl. 26

⁷³ BOEREFIJN, Ineke, *International Human Rights in National Law*. In: KRAUSE, Catarina a Martin SCHEININ. *International Protection of Human Rights: A Textbook*. Turku: Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 2009. DOI: 978-952-12-2285-6., str. 577

⁷⁴ Všeobecná deklarace lidských práv, *Universal Declaration of Human Rights* 1948. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

⁷⁵ Vysoký komisař OSN pro lidská práva nese hlavní odpovědnost za činnost OSN na poli lidských práv. Mezi jeho činnosti patří například podněcování mezinárodní spolupráce v oblasti lidských práv, účast na formulování nových norem pro lidská práva a podpora ratifikace dohod o lidských právech.

⁷⁶ *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, Report of the Secretary-General, Annex, Plan of Action Submitted by the United Nations High Commissioner for Human Rights*. [online]. 2005 [cit. 2015-03-15]. UN doc. A/59/2005/Add.3. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/A.59.2005.Add.3.pdf>, str. 10, odst. 22

Pro shrnutí lze doplnit, že i podle názorů odborníků lidská práva nejenže poskytují ochranu jednotlivci před zásahy ze strany státu, ale dále vyžadují konkrétní kroky ze strany státu⁷⁷, aby se tak práva stala využitelnými a efektivními.⁷⁸

1.3.1 Pozitivní závazky v mezinárodních smlouvách OSN

Při bližším zkoumání můžeme najít podobnost mezi ustanovením článku 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech⁷⁹ z roku 1966 a článkem 1 EÚLP ve spojení s jejím článkem 13. Obě mezinárodní smlouvy totiž po smluvních státech vyžadují učinění nezbytných kroků k přijetí zákonů a dalších opatření, které umožní realizaci práv v nich uvedených, včetně garance efektivních nápravných prostředků v případě jejich porušení. Pro všechny mezinárodní smlouvy však platí, že pouhé legislativní změny k zaručení práv nestačí, je třeba efektivní implementace závazků i v rovině soudní, administrativní, vzdělávací a v dalších oblastech.⁸⁰ Je tak patrné, že se pozitivní závazky, ačkoliv tak nejsou přímo označeny, vyskytují v celé řadě mezinárodních smluv.

V otázce závazků, které pro státy vyplývají z mezinárodněprávních dokumentů, je třeba vždy zkoumat, jak se k jejich interpretaci staví příslušný kontrolní orgán mezinárodní smlouvy, pokud je takový ustanoven. Rozšířeným přístupem, zejména pak na půdě OSN, je tvrzení, že každé právo v sobě obsahuje tři typy závazků: „závazek respektovat“, který žádá po státu, aby on sám dané právo neporušoval; „závazek chránit“ vyžadující, aby stát ochraňoval destinatáře tohoto práva před jeho porušováním ze strany třetích osob; a „závazek naplňovat“, jež ukládá povinnost specifických

---

⁷⁷ KOKOTT, Juliane a et al. 2010. *Internationale Zusammenarbeit: Von Friedenssicherung zu nachhaltiger Entwicklung: Vorträge des vierten Symposiums des Arbeitskreises junger Völkerrechtlerinnen und Völkerrechtler (AjV) am Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, Heidelberg, 23.-24. Oktober 2010* [online]. Heidelberg: Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht [cit. 2015-10-25]. Dostupné z: http://www.zaoerv.de/71_2011/vol71.cfm, str. 692, dále pak FREDMAN, Sandra. *Human Rights Transformed: Positive Rights and Positive Duties*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 2008, xxiii, 261 s. ISBN 978-0-19-953505-7., kapitola první.

⁷⁸ MOWBRAY, A. *The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Portland, Or.: Hart Pub., 2004, xvi, 239 p. ISBN 1841132616., str. 221

⁷⁹ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. *International Covenant on Civil and Political Rights* 1966. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>

⁸⁰ BOEREFIJN, Ineke, op. cit., str. 579; k tomu, že článek 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech obsahuje také pozitivní závazky státu, se kloní i prof. Kris Gledhill, jež tento závěr přednesl na odborné konferenci Výzvy prevence špatného zacházení, jež se konala 30. 11. 2015 v prostorách Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

pozitivních opatření k plné realizaci a účinku předmětného práva. Tento přístup je však typický spíše pro mezinárodněprávní dokumenty týkající se hospodářských, sociálních a kulturních práv osob a není Evropským soudem pro lidská práva přijat.⁸¹

1.3.1.1 Pozitivní závazky podle Úmluvy proti mučení a jejich interpretace

Výborem proti Mučení

Pozitivními závazky se na úrovni Úmluvy proti mučení zabývá Výbor OSN proti mučení. Ten ve svém *General Comment no. 2* k Úmluvě proti mučení vyjadřuje názor, že smluvní státy mají pozitivní závazek přijmout účinné preventivní opatření, které zajistí efektivní plnění ustanovení Úmluvy a zabrání tak jakýmkoliv státním činitelům či jiným osobám v obdobném postavení v páchání, podněcování, navádění, pobízení, schvalování či jiném podobném jednání směřujícím k mučení.⁸² Ve vztahu k zákazu mučení to znamená například nutnost vzdělávat osoby prosazující právo o rozpoznávání a zabraňování mučení či špatnému zacházení a jeho nederogovatelnosti. Dále mají smluvní státy povinnost zavést systém kontroly a monitorování sloužící k zabránění mučení a špatnému zacházení v případech, kdy k násilí dochází v soukromí.⁸³

1.3.2 Pozitivní závazky podle Evropského soudu pro lidská práva

Pozitivní závazky států zaujímají v judikatuře ESLP stále významnější postavení, přičemž četní odborníci dochází k závěru, že všechna lidská práva v sobě obsahují jak negativní, tak pozitivní povinnosti států k jejich naplňování.⁸⁴

ESLP zvolil zdánlivě jednodušší cestu dvou typů závazků vyplývajících z práv zakotvených v EÚLP. Došlo tak k rozdělení závazků států do dvou kategorií: a) negativní závazky; b) pozitivní závazky. Negativní závazek zjednodušeně řečeno zakazuje státu zasahovat do výkonu daného práva, což v podstatě odpovídá výše zmíněnému závazku respektovat. Pozitivní závazek pak požaduje po smluvním státu určitou aktivitu směřující k ochraně práv osob. V otázce definování pozitivního závazku

---

⁸¹ AKANDJI-KOMBE, Jean-Francois, op. cit., str. 5

⁸² Viz. COMMITTEE AGAINST TORTURE. *General Comment 2, Implementation of Article 2 by States Parties: U.N. Doc. CAT/C/GC/2/CRP. 1/Rev.4 (2007)*. str. 5, odst. 17 [online]. 2007 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: http://www1.umn.edu/humanrts/cat/general_comments/cat-gencom2.html

⁸³ Tamtéž, str. 7, odst. 25

⁸⁴ MOWBRAY, A. op. cit., str. 224 a 229, dále pak FREDMAN, Sandra. op. cit., str. 65

ale není situace tak jednoznačná. Otázku pozitivních závazků ESLP poprvé otevřel v tzv. „belgickém jazykovém případě“.⁸⁵ Tento případ se týkal práva na vzdělání a možného porušení článků 8 a 14 EÚLP a článku 2 Dodatkového protokolu z roku 1952. Stěžovatelé byli rodiče a děti belgické národnosti, kteří se dožadovali práva na vzdělání v jim bližším francouzském jazyce a tvrdili, že neposkytnutím možnosti této výuky došlo k porušení výše zmíněných článků Úmluvy. ESLP v odůvodnění rozsudku dovedl, že ačkoliv článek 2 Dodatkového protokolu ve své první větě nestanoví výslovně žádné pozitivní opatření, které by měl stát zavést, užívá slova „právo na vzdělání“ a musí se tedy brát v potaz skutečný cíl a význam tohoto ustanovení. Ačkoliv tak článek 2 Dodatkového protokolu nespecifikuje jazyk, ve kterém bude vzdělávání poskytováno, byl by jako celek bez významu, kdyby nevyjadřoval právo být vzděláván v úředním jazyce, popřípadě v některém z úředních jazyků.⁸⁶ Věta první článku 2 Dodatkového protokolu tak nezakládá jen právo jednotlivce na přístup ke vzdělávacím zařízením, ale i pozitivní závazek státu k zajištění toho, že osobám bude „umožněno vzdělávat se“⁸⁷.

Od této doby se ESLP přiklonil k názoru, že téměř všechny ustanovení EÚLP mají duální charakter, tedy obsahují jak negativní, tak pozitivní závazek. Konstrukce a definování obsahu pozitivních závazků je tudíž v případě EÚLP ve velké míře záležitostí judikatury ESLP.⁸⁸ Základním stavebním kamenem je tak skutečnost, že pozitivní závazek vyžaduje, aby státy podnikly nezbytné kroky k zajištění práva⁸⁹ či přesněji přijaly rozumné a vhodné opatření k ochraně práv jednotlivce⁹⁰, což může být i závazkem ke změně vnitrostátního práva a jeho uvedením do souladu s požadavky Úmluvy.⁹¹

Celý zmíněný koncept tak vede k závěru, že požadavky kladené EÚLP na smluvní státy jsou dále rozšířeny právě o pozitivní závazky, jež vyplývají

---

⁸⁵ Stížnosti č. 1474/62, č. 1677/62, č. 1691/62, č. 1769/63, č. 1994/63 a č. 2126/64, rozsudek ze dne 23. 7. 1968

⁸⁶ Tamtéž, část B) Výklad přijatý ESLP, odst. 3

⁸⁷ Tamtéž, odst. 4

⁸⁸ AKANDJI-KOMBE, Jean-Francois. op. cit., str. 6; k tomu také STEVEN GREER. *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe, 2000. ISBN 9287143501., str. 29 a násl.

⁸⁹ Hokkanen proti Finsku, stížnost č. 19823/92, rozsudek ze dne 23. 9. 1994, odst. 56 a 58

⁹⁰ Lopez-Ostra proti Španělsku, stížnost č. 16798/90, rozsudek ze dne 9. 12. 1994, odst. 51

⁹¹ AKANDJI-KOMBE, Jean-Francois. op. cit., str. 7

z jednotlivých článků Úmluvy a jsou jako takové označeny v judikatuře ESLP. Evropský soud pro lidská práva nemůže judikovat porušení a chránit práva, která nevyplývají z Úmluvy, každý pozitivní závazek tak musí být bezprostředně navázán na některé z výslovně zmíněných ustanovení.⁹² V souvislosti s tím je nutno uvést, že celý systém je do značné míry spojen s článkem 1 EÚLP, který stanoví povinnost smluvních států přiznat každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody uvedené v Hlavě I. Toto ustanovení se v jednotlivých případech musí posuzovat s ohledem na ostatní články Úmluvy, přičemž jejich vzájemnou kombinací může dojít ke vzniku pozitivního závazku, jenž sám o sobě z jednotlivých ustanovení přímo nevyplývá. V praxi to pak znamená, že se vytváří jakési kvazi-autonomní závazky, které mají základ v článku 1, ale nemohou existovat bez spojení s článkem jiným.⁹³ Na jedné straně tak může státu vzniknout povinnost odstranit škodlivý stav, ale zároveň také povinnost chránit osoby, do jejichž práva bylo zasaženo.

Z výše uvedeného lze vyvodit závěr, že kategorie pozitivních závazků je do určité míry proměnlivá v čase, závislá na rozhodovací praxi a klade nároky na smluvní státy, jenž musí na závěry ESLP pružně reagovat a následně přijímat či měnit vnitrostátní právní předpisy, podnikat kroky k odstranění vytykánych chyb či měnit způsob fungování vnitrostátních orgánů.⁹⁴

1.3.3 Obecné pozitivní závazky státu podle čl. 3 EÚLP

Podle Debry Long článek 3 EÚLP ukládá státům povinnost zamezit mučení, nelidskému a ponižujícímu jednání či trestání. Toto ustanovení nicméně nezahrnuje pouze povinnost zabránit zakázanému jednání, ESLP a Komise pro lidská práva rozšířily zmíněný pozitivní závazek o ochranu jednotlivců před těmito formami týrání.⁹⁵

Pokud se máme zaměřit na konkrétní pozitivní závazky, které pro stát vyplývají z článku 3 EÚLP, musíme začít s těmi nejobecnějšími. V případě *A. proti Velké Británii* ESLP shledal, že podle článku 1 EÚLP musí smluvní státy zaručit, aby všem osobám podléhající jejich jurisdikci byla zajištěna práva vyplývající z EÚLP, což v důsledku

---

⁹² Tamtéž str. 8

⁹³ Tamtéž, str. 9

⁹⁴ ECHR - Introduction: *Positive obligations*. ECHR-online.info [online]. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://echr-online.info/echr-introduction/>

⁹⁵ LONG, Debra. op. cit., str. 20

ve spojení s článkem 3 znamená, že státy musí učinit opatření vedoucí k tomu, že žádný člověk nebude podroben mučení či s ním nebude zacházeno nelidským a ponižujícím způsobem.⁹⁶ Výše uvedené se pak vztahuje i na jednání soukromých osob. Děti a další zranitelné skupiny pak musí být zvláště chráněny před takovými závažnými zásahy do jejich integrity zavedením efektivních opatření odrazujících od jednání v rozporu s článkem 3.⁹⁷ Ke stejným závěrům došel ESLP v případě *Z. a další proti Velké Británii*, kdy shledal, že článek 3 představuje jeden ze základních pilířů demokratické společnosti.⁹⁸

ESLP považuje za jeden ze základních stavebních kamenů povinnost států vytvořit efektivní právní rámec ochrany hodnot v EÚLP stanovených. K tomuto můžeme uvést případ *M. C. proti Bulharsku*, kdy ESLP judikoval pozitivní závazek státu trestat akt znásilnění a důsledně prošetřovat případy, ve kterých jde o podezření z tohoto jednání.⁹⁹ Podle ESLP jsou: „*pozitivní závazky států včleněny i do práva na respektování soukromého života podle článku 8 Úmluvy; tyto závazky mohou vyžadovat přijetí opatření, které se přímo dotýkají vztahů mezi jednotlivci. Zatímco je pak povaha opatření k zajištění ochrany práv vyplývajících z Úmluvy na úvaze toho kterého státu, efektivní ochrana před tak závažnými činy jako je znásilnění vyžadují přijetí trestněprávních předpisů.*“¹⁰⁰ Z uvedeného můžeme učinit závěr, že i závazek státu postihovat jednání, které je mučením či nelidským a krutým zacházením, v sobě obsahuje povinnost přijmout veškerá opatření k tomu, aby byly osoby podléhající jurisdikci státu před takovými činy chráněny. Na tento závěr dále ESLP navázal, když konstatoval, že: „*ve spojení článku 3 a článku 8 Úmluvy má stát povinnost přijmout taková ustanovení vnitrostátního trestního práva, které budou účinně postihovat znásilnění a tyto budou následně efektivně prováděny důsledným vyšetřováním a stíháním.*“¹⁰¹

---

⁹⁶ Interights Manual for Lawyers: *Prohibition of Torture, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment under the European Convention on Human Rights (Article 3)* [online]. London: INTERIGHTS, 2008 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.interights.org/files/105/Article%203%20Manual%20Final%20March%202009.pdf>

⁹⁷ A. proti Velké Británii, stížnost č. 25599/94, rozsudek ze dne 23. 9. 1998, odst. 22

⁹⁸ Z. a další proti Velké Británii, stížnost č. 29392/95, rozsudek ze dne 10. 5. 2001, odst. 73

⁹⁹ *Prohibition of Torture, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment under the European Convention on Human Rights (Article 3)* op. cit.

¹⁰⁰ M. C. proti Bulharsku, stížnost č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. 12. 2003, odst. 150

¹⁰¹ Tamtéž, odst. 153

Jelikož není cílem této práce zmapovat i procesní část závazků států, pouze zmíním, že ve výše uvedeném případě ESLP došel k závěru, že se závazkem přijmout legislativu postihující mučení, nelidské a kruté jednání a trestání, se pojí i nutnost efektivního vyšetřování a stíhání těchto činů.¹⁰²

1.3.4 Teorie evolutivního výkladu EÚLP

Jedním ze základních znaků, jež charakterizují EÚLP je již výše zmíněná skutečnost, že obsah jednotlivých článků se v čase mění, Úmluva je tak tzv. „*živoucím nástrojem*“¹⁰³ („living instrument“), přičemž tato skutečnost se v odborné literatuře nazývá evolutivním výkladem Úmluvy.¹⁰⁴ V kontextu pozitivních závazků státu vyplývajících z článku 3 Úmluvy je tuto problematiku vhodné alespoň v krátkosti uvést zejména z toho důvodu, že tyto závazky byly identifikovány a nalezeny až ESLP právě prostřednictvím výkladu Úmluvy.

Debaty o tom, zda je vhodné v průběhu času měnit výkladem obsah jednotlivých článků Úmluvy, přičemž státy jsou tímto de facto zavázány k rozsáhlejší povinnostem, než v době, kdy k Úmluvě přistoupily, jsou samozřejmě nasnadě. Obhájci evolutivního přístupu¹⁰⁵ tvrdí, že v době, kdy Úmluva vznikala, nemohly být předvídaný všechny současné okolnosti a vývoj, a tudíž je posun v obsahu článků nejen vhodný, ale i nutný. Geoge Letsas¹⁰⁶ dále uvádí, že odklon od původní judikatury a doslovné textace Úmluvy je plně ospravedlnitelný, neboť je vyžadován morálním základem samotných lidských práv – pokud mají být lidská práva ze své podstaty protivětštinová¹⁰⁷, potom by nedávalo žádný smysl omezovat je na to, co považovala většina v minulosti za správné.¹⁰⁸ Naproti tomu stojí zcela relevantní názor jiných, který říká,

---

¹⁰² Tamtéž, odst. 151

¹⁰³ K tomuto již výše zmíněný případ ESLP Loizidou proti Turecku, odst. 71 či Tyrer proti Velké Británii, odst. 31

¹⁰⁴ FØLLESDAL, Andreas (ed.), Birgit PETERS (ed.) and Geir ULFSTEIN (ed.). *Constituting Europe: the European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, xli, 441 s. Studies on Human Rights Conventions. ISBN 978-1-107-02444-1., str. 106-141, Chapter 4: The ECHR as a Living Instrument by LETSAS, George

¹⁰⁵ Mezi které patří samozřejmě i ESLP, který tento přístup aplikuje téměř od počátku své činnosti viz. případ Tyrer proti Velké Británii.

¹⁰⁶ Prof. Geoge Letsas je ředitelem Institutu pro lidská práva, proděkanem a profesorem filosofie práva na UCL Faculty of Laws v Londýně.

¹⁰⁷ Prof. Letsas se domnívá, že lidská práva slouží zejména k ochraně menšin před většinou, neboť příslušníci většiny jsou méně ohroženi porušováním svých práv.

¹⁰⁸ LETSAS, George. *A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 2007, xviii, 145 s. ISBN 978-0-19-956388-3.

že je velmi obtížné zjistit, jaké byly původní záměry autorů Úmluvy a představitelů států v době, kdy k EÚLP přistupovaly a spekulují o tom, kde je možné vidět hranici, za kterou už nepůjde o výklad ku prospěchu lidských práv, ale o zjevné zneužití postavení orgánu vykládajícího Úmluvu.¹⁰⁹ Stejně tak bylo napadáno, že evolutivní výklad Úmluvy se dostává do rozporu s principy konzistentnosti soudních rozhodnutí, právní jistoty a předvídatelnosti.¹¹⁰

ESLP využívá evolutivního výkladu Úmluvy dlouhodobě a jako vysvětlení tohoto přístupu uvádí v případě *Goodwin proti Spojenému Království* následující: „Soud musí brát ohled na měnící se podmínky ve smluvních státech, přičemž jeho judikatura musí odpovídat vyvíjejícímu se standardu ochrany lidských práv.“¹¹¹ Prostor pro uvážení ohledně výkladu Úmluvy (tzv. „margin of appreciation“), který je smluvním státům díky dikci jednotlivých článků dán, tak byl oslaben a limitován existencí konstantního vývoje standardu ochrany lidských práv.¹¹² Tento názor však nezůstává u smluvních států bez odezvy a v nedávné minulosti byl několikrát napaden.¹¹³ Je tak možno shrnout, že problematika výkladu Úmluvy a z něho pramenící nalézání nových druhů pozitivních závazků není přijímána zcela jednoznačně a i do budoucna můžeme očekávat názorové odlišnosti, které budou mezi ESLP a smluvními státy vznikat.

---

¹⁰⁹ FØLLESDAL, Andreas (ed.), Birgit PETERS (ed.) a Geir ULFSTEIN (ed.), Chapter 4; op cit.

¹¹⁰ GRIBNAU, J. L. M. *Legitimacy of the Judiciary*. In: vol 6.4 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW. 2002

¹¹¹ *Goodwin proti Spojenému Království*, stížnost č. 17488/90, rozsudek ze dne 27. 3. 1996, odst. 74 nebo *Demir a Baykara proti Turecku*, stížnost č. 34503/97, rozsudek ze dne 12. 11. 2008, odst. 146

¹¹² FØLLESDAL, Andreas (ed.), Birgit PETERS (ed.) a Geir ULFSTEIN (ed.), Chapter 4; op cit.

¹¹³ Tamtéž.

2 Špatné zacházení ve vztahu k lidem se zdravotním postižením

2.1 Definice osoby se zdravotním postižením

Pro zkoumání konkrétních pozitivních závazků v oblasti osob se zdravotním postižením, je nejprve nutné vymezit, jaká skupina lidí pod danou kategorií spadá. Přesná definice osoby se zdravotním postižením v současné době neexistuje a to jak na mezinárodním, tak na vnitrostátním poli. Osoba se zdravotním postižením byla v minulosti definována především z medicínského hlediska.¹¹⁴ Z tohoto úhlu pohledu se jedná o osobu, která trpí určitým individuálním problémem, který je způsoben poruchou zdraví způsobenou například zraněním, nemocí či jiným zdravotním nedostatkem.¹¹⁵ Zásadním bodem takového přístupu je pak řešení situace lékařskými rehabilitacemi.

Snahám o nový úhel pohledu na osoby se zdravotním postižením pak koresponduje dnes čím dál více akcentovaný sociální model. Tento přístup zdravotní postižení definuje jako soubor vztahů a souvislostí mezi osobou a jejím okolím. Právě v konkrétních vztazích se pak nachází určité překážky a to ať fyzické, například v podobě nedostatečné přístupnosti budov, či sociální v podobě sociální percepce ze strany majoritní společnosti. Sociální model klade důraz na práci se zdravotně postiženými osobami při nalézání a odstraňování výše zmíněných překážek. Problémem sociálního modelu však může být jeho obtížnější uchopitelnost a aplikovatelnost v praxi, neboť definovat osobu se zdravotním postižením podle staršího medicínského přístupu je díky přesně nastaveným kritériím snazší.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Medicínského modelu zdravotního postižení využívá legislativa České republiky například v zákonech č. 561/2004 Sb., školském zákoně a č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, což je kritizováno Výborem OSN pro práva osob se zdravotním postižením. K tomu UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities. *Concluding Observation on the Initial Report of the Czech Republic*; CRPD/C/CZE/CO/1, 15 May 2015, odst. 7-8

¹¹⁵ Srov. například: VÍŠKOVÁ Lucie; *Diskriminace osob se zdravotním postižením aneb víme, koho a jak chceme vlastně před diskriminací chránit?* Dostupné z:

http://www.mkc.cz/uploaded/antidiskriminace/Diskriminace_osob_s_postizenim_koho_chranit.pdf

¹¹⁶ MABBETT, Deborah. *Definitions of Disability in Europe: A Comparative Analysis*; Brunel University, 2002, str. 20-23 dostupné z:

http://www.hiproweb.org/fileadmin/cdroms/Kit_Formation_Services/documents/Additional/B-Social_policy_and_Disability/B-3_Definition_of_disability_in_Europe_Brunel_University_2002.pdf

Akční plán Rady Evropy na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti z roku 2006 pak k výše uvedené kategorizaci uvádí: „*Posunuli jsme se od vnímání osoby se zdravotním postižením jako pacienta, který potřebuje péči a ničím společnosti nepřispívá, k jejímu vnímání jako člověka, který potřebuje odstranění stávajících překážek, aby mohl zaujmout právem mu patřící místo plně zapojeného člena společnosti. Mezi uvedené překážky patří postoje a sociální a právní bariéry a nepřístupné prostředí. Proto je třeba i nadále napomáhat posunu paradigmatu od starého medicínského modelu zdravotního postižení k modelu sociálnímu a lidskoprávnímu.*“¹¹⁷

K této problematice se dále vyjadřuje i mezinárodní nezisková organizace Evropské fórum zdravotně postižených (dále jen „EDF“), které bylo založeno ve snaze vytvořit v rámci Evropské unie organizaci s aktivním přístupem k problematice zdravotního postižení. EDF ve svých zprávách upozorňuje na skutečnost, že shoda ohledně definice zdravotně postižené osoby není lehkým úkolem, „...*přičemž v současné době neexistuje žádná zvláštní a obecně platná definice postižení.*“¹¹⁸ Medicínské vnímání postižení je pak podle EDF založeno na soucitu a laskavosti vůči zdravotně postiženým osobám, které by měly být „lčeny“ tak, aby došlo k jejich začlenění do společnosti. EDF klade důraz na sociální model, přičemž postižení má být chápáno jako výsledek působení mezi zdravotním postižením jednotlivce a překážkami, které jsou vytvořeny společností okolo něj (ať už jde o překážky sociální, fyzické či jiné). Medicínský přístup akcentuje nápravu osoby, sociální model naopak zdůrazňuje odpovědnost společnosti za uspokojování potřeb a začleňování všech osob, včetně těch se zdravotním postižením.¹¹⁹

2.1.1 Definice ve vztahu k mezinárodnímu právu

Na mezinárodním poli je do dnešní doby definice zdravotního postižení neuzavřenou kapitolou. V článku 1 Deklarace práv zdravotně postižených osob z roku 1975, která byla předchůdkyní Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením,

---

¹¹⁷ Akční plán Rady Evropy na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti: Zlepšení kvality života osob se zdravotním postižením v Evropě 2006 – 2015 ze dne 5. 4. 2006, dostupné z:

http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Rec%282006%295%20Czech%20Republic.pdf

¹¹⁸ European Disability Forum: *A Disability Definition*, dostupné z:

http://www.edf-feph.org/Page_Generale.asp?DocID=30471

¹¹⁹ Tamtéž

byly tyto osoby definovány následovně: „označení „postižená osoba“ znamená, že tato je neschopna sama sobě zajistit, plně či částečně, nezbytné potřeby běžného osobního a/nebo společenského života, jako výsledek nedostatku, vrozeného či získaného, nebo v důsledku jejích fyzických či duševních schopností.“¹²⁰ Tato definice však nebyla převzata jako univerzálně platná a to i díky právní nezávaznosti deklarace.

Prvním komplexním pokusem o definici se stal dokument Světové zdravotnické organizace (dále jen „WHO“) *Mezinárodní klasifikace poruch, postižení a handicapů* (dále jen „ICIDH“) z roku 1980.¹²¹ ICIDH tak byla prvním velmi významným krokem směřujícím ke sjednocení a vymezení pojmu osoby se zdravotním postižením. V rámci ICIDH byly definovány tři základní pojmy:

- *porucha (impairment)* je definována jako funkční oslabení nebo orgánová ztráta či abnormalita lidského těla,
- *postižení (disability)* je omezení či ztráta schopnosti člověka vykonávat určité činnosti, které lze považovat za obvyklé, normální,
- *handicap* je sociálního charakteru, kdy člověk strádá v důsledku svého postižení. Jde tedy o vztah mezi zdravotně postiženým a okolní společností.

Mezi těmito pojmy je vztah, neboť z poruchy se postupem času může vyvinout postižení a to následně může vyústit v handicap.

V roce 2001 přijala Světová zdravotnická organizace na svém 54. zasedání revizi ICIDH nazvanou *Mezinárodní klasifikace funkčnosti, postižení a zdraví* (dále jen „ICF“).¹²² Tento revidovaný dokument staví na širším, komplexnějším pojetí zdravotního postižení. Postižení je chápáno jako zastřešující pojem zahrnující funkční či orgánovou poruchu těla či psychickou poruchu osobnosti, tak i nemožnost vykonávat z těchto důvodů určité činnosti nebo být součástí některých vztahů, a to i kvůli překážkám, které jsou vytvářeny prostředím, ve kterém zdravotně postižené osoby

---

¹²⁰ Declaration on the Rights of Disabled Persons: General Assembly resolution 3447 (XXX) of 9 December 1975. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RightsOfDisabledPersons.aspx>

¹²¹ International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps (WHO, 1980), dostupné z: http://whqlibdoc.who.int/publications/1980/9241541261_eng.pdf

¹²² PFEIFFER, Jan a Olga ŠVESTKOVÁ. *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF*. 1. české vyd. Praha: Grada, 280 s.; ISBN 978-80-247-1587-2, dostupné z: http://www.uzis.cz/system/files/mkf_cz.pdf

žijí.¹²³ V listopadu 2007 se pak na konferenci v Miláně v rámci projektu EU MHADIE (Measuring Health and Disability in Europe) Evropská komise, Rada Evropy, Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), zástupci Světové zdravotnické organizace, Organizace spojených národů a představitelé dalších evropských organizací občanů se zdravotním postižením dohodli, že ICF se bude používat jako základní metodika k hodnocení funkčních schopností osob s postižením.

Mimo uvedené byl v roce 2006 v Praze přijat návrh definice postižení a to čistě podle Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví, který zní: *„Postižení je snížení funkčních schopností na úrovni těla, jedince nebo společnosti, která vzniká, když se občan se svým zdravotním stavem (zdravotní kondicí) setkává s bariérami prostředí.“* Podle autorů českého překladu ICF pak: *„Velký filosofický posun spočívá v tom, že ICF neklasifikuje přímo osoby, ale popisuje a klasifikuje situace každého člověka v řadě okolností, vztahujících se ke zdraví. Zjednodušeně řečeno, každý občan má určitý zdravotní stav, který ho s různými životními situacemi konfrontuje, dostává se tak často do různých znevýhodňujících pozic. Klasifikace tedy nevytváří kategorie „méněcenných“ osob, označených devalorizujícím názvem.“¹²⁴*

Z výše uvedeného lze shrnout, že pojem zdravotní postižení nemusí být vždy totožný s jeho medicínským chápáním, přičemž samotný zhoršený zdravotní stav musíme stavět do souvislostí s překážkami, se kterými se osoba setkává v běžném životě ve společnosti. Přesnou a přesvědčivou definici nám však ani výše uvedené dokumenty Světové zdravotnické organizace neposkytují.

Dalším mezinárodněprávním subjektem, který se zabývá postavením osob se zdravotním postižením, je Organizace spojených národů (dále jen „OSN“). Na poli OSN došlo v poměrně nedávné době k přijetí zásadního dokumentu a to *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením z roku 2007*¹²⁵. Postavení osob se zdravotním postižením bylo před přijetím této Úmluvy oproti dalším zranitelným skupinám (jakými jsou například ženy a děti) nerovné zejména z toho důvodu, že neexistovala žádná zvláštní mezinárodněprávní úprava, která by na tyto osoby přímo dopadala. Úmluva

---

¹²³ Tamtéž

¹²⁴ Tamtéž, str. 9

¹²⁵ Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, dostupná z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/10774/umluva_CJ_rev.pdf

zajišťuje osobám se zdravotním postižením plné uplatnění všech lidských práv a podporuje jejich aktivní zapojení do života společnosti, přičemž rozvádí a doplňuje ustanovení Všeobecné deklarace lidských práv, Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, na něž se až do doby přijetí Úmluvy musely osoby se zdravotním postižením odkazovat. V preambuli Úmluvy se v písmenu e) uvádí, že státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy: „uznávajíce, že zdravotní postižení je koncept, který se vyvíjí a který je výsledkem vzájemného působení mezi osobami s postižením a bariérami v postojích a v prostředí, které brání jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti, na rovnoprávném základě s ostatními“. V článku 1 Úmluvy je pak zmíněno, že tato Úmluva se vztahuje na: „...osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními“. Samotnou definici osoby se zdravotním postižením nicméně neobsahuje a ponechává tuto problematiku na smluvních stranách. Z textace článku 1 je však patrné, že se Úmluva kloní k sociálnímu modelu osoby se zdravotním postižením, přičemž předmětné vyplývá zejména ze zmínky o interakci s různými překážkami ze strany společnosti.

2.1.2 Definice ve vnitrostátním právu České republiky

Samotná aplikace článku 3 Úmluvy je samozřejmě záležitostí smluvních stran EÚLP. Z toho důvodu je důležité odpovědět si na otázku, které osoby jsou považovány za osoby se zdravotním postižením podle národní legislativy, neboť právě na tyto budou Úmluva a závěry ESLP v konkrétních případech aplikovány. Vzhledem k výše nastíněným nejasnostem týkajícím se všeobecně platné definice osob se zdravotním postižením v mezinárodním právu, považuji za vhodné uvést relevantní vnitrostátní úpravu alespoň u jednoho státu Úmluvy – České republiky.

V českém právním řádu se s definicí osoby se zdravotním postižením můžeme setkat na několika místech a opětně platí, že žádná z definic není univerzálně aplikovatelná a většinou se vztahuje na to které konkrétní právní odvětví.

§ 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „zákon o sociálních službách“) vymezuje některé ze základních pojmů, kterými se tato zákonná úprava

zabývá. Mezi ty patří i zdravotní postižení, které je definováno § 3 písm. g) jako: „*tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby*“¹²⁶

Další definici pak poskytuje ustanovení § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (dále jen „zákon o zaměstnanosti“), který se v předmětném ustanovení vypořádává s definicí osoby se zdravotním postižením, které je dle § 67 odst. 1 zákona o zaměstnanosti poskytována zvýšená ochrana na trhu práce. § 67 odst. 2 zákona o zaměstnanosti uvádí, že: „*Osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení uznány*

- a) *invalidními ve třetím stupni,*
- b) *invalidními v prvním nebo druhém stupni,*
- c) *zdravotně znevýhodněnými.*“

Posuzování invalidity osob a její členění do stupňů jde nad rámec této práce, pro přehlednost lze tedy pouze dodat, že celý proces je upraven zákony upravujícími sociální zabezpečení. Co se týče osoby zdravotně znevýhodněné, lze ji definovat jako osobu, která může pracovat, ale zároveň potřebuje vhodně upravit pracovní prostředí, pracovní dobu a další pracovní podmínky s ohledem na její dlouhodobě, minimálně jeden rok trvající, nepříznivý zdravotní stav. O uznání osobou zdravotně znevýhodněnou rozhodují okresní správy sociálního zabezpečení, Městská správa sociálního zabezpečení Brno nebo Pražská správa sociálního zabezpečení.¹²⁷ Na základě výše zmíněné právní úpravy spadají i osoby zdravotně znevýhodněné do kategorie osob se zdravotním postižením.¹²⁸

Můžeme tedy říci, že podle české právní úpravy jsou osoby zdravotně znevýhodněné jakousi zvláštní skupinou, přičemž nejsou invalidní, ale dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav jim omezuje schopnost pracovního uplatnění. Na osoby, které již byly nebo budou uznány invalidními v prvním, druhém nebo třetím stupni podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, se automaticky pohlíží jako

---

¹²⁶ § 3 písm. g) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů

¹²⁷ Tisková zpráva: Od nového roku je opět zavedena kategorie osob zdravotně znevýhodněných. 2015. Úřad práce, Generální ředitelství [online]. Praha [cit. 2015-10-19]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2015/01/2015_01_08_tz_ozz_v_roce_2015.pdf

¹²⁸ Tamtéž

na osoby se zdravotním postižením.¹²⁹ Mezi právní úpravu, která se zabývá zdravotním postižením osob, můžeme dále řadit vyhlášku Ministerstva práce a sociálních věcí č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění. Tato vyhláška upravuje například posudkové zásady pro určení míry poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti v důsledku ve vyhlášce definovaných druhů zdravotního postižení.

Žádná další definice osoby se zdravotním postižením se již v českém právním řádu nenachází, přičemž tento nedostatek zanechává řadu nevyřešených otázek a nejasností, na které můžeme při rozhodování, zda určitou osobu podřadit pod kategorii zdravotně postižených, narazit.

Z uvedeného je patrné, že samotná identifikace osoby se zdravotním postižením není zcela jednoznačným a bezproblémovým úkolem. Tento deficit ve vnitrostátní legislativě však nemůže bránit České republice v plnění jejích mezinárodněprávních závazků. V praxi se tak může stát, že státní orgány v některém z případů nebudou osobu dle vnitrostátní právní úpravy kvalifikovat jako osobu se zdravotním postižením, na níž by se vztahovaly relevantní mezinárodněprávní závazky, nicméně v případném sporu může být tato osoba Soudem posuzována jako zdravotně postižená a bude shledáno porušení příslušného ustanovení Úmluvy. Doposud k takovéto situaci nedošlo, ale do budoucna není zcela vyloučena.

2.2 Pozitivní závazky států ve vybraných oblastech

Jak je již výše nastíněno, skupina zdravotně postižených osob je tzv. zranitelnou skupinou.¹³⁰ ESLP je toho názoru, že v případě zranitelné skupiny má stát povinnost brát v úvahu zvláštní potřeby těchto osob.¹³¹

Pokud se zaměříme na případy týkající se namítaného porušení článku 3, které byly ESLP řešeny ve vztahu k osobám se zdravotním postižením, dojdeme dříve nebo později ke zjištění, že mnoho z nich se shoduje v jedné věci. Tou je skutečnost,

---

¹²⁹ Česká správa sociálního zabezpečení, *Osoby zdravotně znevýhodněné*. [online]. [cit. 2015-10-19]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/ozz/>

¹³⁰ Za zranitelnou skupinu ji považuje i ESLP viz. například v případě M. S. S. proti Belgii a Řecku, stížnost č. 30696/09, rozsudek ze dne 21. 1. 2011

¹³¹ Tamtéž.

že tyto osoby jsou často omezeny na svobodě¹³² a institucionalizovány například ve věznicích, psychiatrických nemocnicích či zařízeních sociálních služeb.¹³³ Děje se tomu tak z různých důvodů. Do těchto situací se osoba může dostat jak dobrovolně¹³⁴, tak svou vinou (v případě trestněprávním¹³⁵), dále například i pouhým omezením ve svéprávnosti či z nátlaku osob blízkých v případě umístění do zařízení sociálních služeb, ke kterému by osoba zdravotně postižená sama od sebe nedospěla. V případě věznic můžeme pozorovat zejména nedostatečné uzpůsobení a úpravy prostředí, ve kterém je osoba se zdravotním postižením nucena žít po dobu výkonu trestu, v případě psychiatrických nemocnic se pak osoby se zdravotním postižením potýkají s velice rozdílnou kvalitou služeb, které v některých případech neodpovídají individuálním požadavkům zdravotně postižených osob. Z výše uvedených důvodů se následující kapitoly zaměří právě na porušování článku 3 v kontextu jednotlivých institucí, přičemž společným základem je pozitivní závazek států chránit zdraví osob zbavených osobní svobody.¹³⁶ Nejprve je však vhodné uvést zastřešující princip ochrany osob se zdravotním postižením před jednáním zakázaným článkem 3 Úmluvy, již výše vzpomenuté tzv. přiměřené úpravy prostředí neboli „reasonable accomodation“.

2.2.1 Reasonable accomodation

Při zkoumání možného porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k osobám se zdravotním postižením umístěných ve věznicích, psychiatrických nemocnicích či jiných institucích je nutné neopomenout oblast, která s takovými institucemi

---

¹³² K názoru, že se jedná o situace srovnatelné se zbavení osobní svobody, se kloní i Mental Disability Advocacy Center (dále jen: „MDAC“) ve své publikaci LEWIS, Oliver, Oliver THOROLD a Peter BARTLETT. *The European Convention on Human Rights and the Rights of People with Mental Health Problems and/or Intellectual Disabilities*. 2. Budapest: Mental Disability Advocacy Center, 2003; dostupné z:

http://www.mdac.info/sites/mdac.info/files/English_European%20Convention%20on%20Human%20Rights%20Training%20Pack.doc. MDAC je mezinárodní nevládní nezisková organizace se sídlem v Budapešti, která se dlouhodobě věnuje právům osob se zdravotním postižením.

¹³³ Kromě věznic, tedy zařízení omezení osobní svobody „de iure“, existují dle názorů některých odborníků dále zařízení omezení osobní svobody „de facto“, tedy zařízení sociálních či zdravotnických služeb, kde dochází k nedobrovolné institucionalizaci osob se zdravotním postižením. K tomuto názoru se na již výše zmíněné konferenci Výzvy prevence špatného zacházení, přiklonila také Mgr. Marie Lukášová, vedoucí Oddělení dohledu nad omezováním osobní svobody Veřejného ochránce práv.

¹³⁴ Například rozhodnutím plně svéprávné zdravotně postižené osoby o využití zařízení sociálních služeb.

¹³⁵ Můžeme samozřejmě nalézt i případy umístění do zařízení určených pro pachatele, kteří čin spáchali v důsledku duševní poruchy.

¹³⁶ Keenan proti Velké Británii, stížnost č. 27229/95, rozsudek ze dne 3. 4. 2001, odst. 111; k tomu také Hurtado proti Švýcarsku, Communication Report ze dne 8. 7. 1993, Series A č. 280, str. 16, odst. 79

nevyhnutelně souvisí – materiální podmínky, ve kterých jsou zde ubytované či zajištěné osoby nuceny žít. Koncept přiměřených úprav a materiálních podmínek zařízení, v nichž osoby se zdravotním postižením žijí, je ESLP dlouhodobě zkoumán při namítaném porušení článku 3 Úmluvy¹³⁷ a proto považuji za vhodné zařadit mezi oblasti dotčené touto prací i tuto problematiku. Poskytnutí odpovídajících materiálních podmínek je jedním z pozitivních závazků států.

Článek 2 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením rozumí přiměřenou úpravou: „*nezbytné a odpovídající změny a úpravy, které nepředstavují nepřiměřené nebo nadměrné zatížení, a které jsou prováděny, pokud to konkrétní případ vyžaduje, s cílem zaručit osobám se zdravotním postižením uplatnění nebo užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními*“. Právo na přiměřené úpravy je založeno na tzv. materiální rovnosti a má za cíl umožnit výkon lidských práv pro sociálně, ekonomicky a historicky marginalizované skupiny.¹³⁸ Článek 5 odst. 3 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením ukládá smluvním stranám přijmout veškerá příslušná opatření pro zajištění poskytování přiměřené úpravy s cílem podpořit rovnoprávnost a odstranit diskriminaci.

Mezi teoretiky nepanuje shoda o tom, zda odmítnutí přiměřených úprav prostředí kvalifikovat jako přímou či nepřímou diskriminaci či diskriminaci *sui generis*, ačkoliv nejbližší má nejspíše k diskriminaci nepřímé.¹³⁹ Přiměřené úpravy stojí na myšlence, že pouhý formální přístup k nediskriminaci osobám se zdravotním postižením nepomůže, naproti tomu má být kladen důraz na postižení samé – pokud je ignorován dopad znevýhodnění a s osobou se zachází jako s člověkem zcela zdravým, vyvstane zde de facto situace nerovnosti.¹⁴⁰ Stejně tak není závazek států

---

¹³⁷ Jak je patrné z níže uvedené judikatury Soudu.

¹³⁸ LORD, Janet and BROWN, Rebecca. *The Role of Reasonable Accommodation in Securing Substantive Equality for Persons with Disabilities: The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (2010). Dostupné na: <http://ssrn.com/abstract=1618903> či: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1618903>

¹³⁹ K tomu BRIBOSIA, Emmanuelle a Isabelle RORIVE. *Reasonable Accommodation Beyond Disability in Europe?*. Luxembourg: Publications Office, 2013. ISBN 9789279352553, str. 8 či SCHIEK, D. a BELL, M. *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Non-Discrimination Law*. Ius Commune Casebooks for the Common Law of Europe. Hart, 2007., ISBN 978-1-84113-748-3, str. 740-754

¹⁴⁰ WADDINGTON, Lisa. *EU Disability Anti-Discrimination Law: The UN CRPD, Reasonable Accommodation and CJEU Case Law* [online]. European Disability Forum Chair in European Disability Law, Maastricht University, 2015-11-19 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: http://www.era-comm.eu/oldoku/Adiskri/07_Disability/2014_Dec_WADDINGTON_EN.pdf

poskytnout osobě přiměřené úpravy prostředí neomezený a je nutně v každém konkrétním případě podroben zkoumání, aby nedošlo k uložení nepřiměřeného břemene státu.

Je nutné dodat, že koncept reasonable accommodation není vlastní pouze úpravám prostředí, ve kterém může docházet k porušení článku 3 Úmluvy, nicméně zahrnuje celou škálu případů od přizpůsobení podmínek pro účely zaměstnávání osob s postižením, přes možnost vyznávat víru, až k ochraně etnických skupin jako jsou kupříkladu příslušníci romské menšiny.¹⁴¹

2.2.2 Věznice

Zbavení osobní svobody umístěním do věznice k výkonu trestu je jedním z nejzávažnějších zásahů do integrity člověka. Uvěznění a s ním spojené důsledky jsou schopny neblaze působit i na osobu, která žádným zdravotním problémem či postižením netrpí. Osoby se zdravotním postižením jsou pak v této instituci o to více vystaveny riziku špatného zacházení, které může tuto zvláště zranitelnou skupinu velmi zasáhnout. I z tohoto důvodu je kontext věznic zařazen v systematické práci na prvním místě.

Je vhodné uvést, že ESLP vymezil test, který usnadňuje určování, zda došlo k porušení článku 3 ve vztahu k osobám vážně nemocným či postiženým. V případě *Mouisel proti Francii*¹⁴² stanovil Soud tyto tři skutečnosti relevantní pro posouzení konkrétních případů:

- a) zdravotní stav uvězněné osoby;
- b) úroveň a adekvátnost lékařské péče poskytované ve věznici;
- c) vhodnost pokračování věznění osoby ve vztahu k jejímu zdraví.

Tento test byl dále doplněn v případě *Gelfmann proti Francii*¹⁴³, kde ESLP jako další relevantní skutečnosti uvedl například měnící se zdravotní stav uvězněného, možnost

---

¹⁴¹ Samotný koncept přiměřených úprav je velmi široký a nedotýká se pouze osob se zdravotním postižením. Celková analýza tohoto institutu jde nad rozsah předmětné práce, proto je brán ohled pouze na úzkou výseč osob se zdravotním postižením. K tomu BRIBOSIA, Emmanuelle a Isabelle RORIVE. *Reasonable Accommodation Beyond Disability in Europe?*. Luxembourg: Publications Office, 2013. ISBN 9789279352553, str. 29

¹⁴² *Mouisel proti Francii*, stížnost č. 67263/01, rozsudek ze dne 14. 11. 2002, odst. 40 až 42

¹⁴³ *Gelfmann proti Francii*, stížnost č. 25875/03, rozsudek ze dne 14. 12. 2004

podmínečně propustit osobu na svobodu, pokud se její zdravotní stav zhoršuje a dále přístup samotného uvězněného.¹⁴⁴

Z uvedeného je patrná existence mnoha faktorů, jež musí být vzaty v potaz v případě omezení osobní svobody u zdravotně postižených. Nejlépe si však závěry ESLP a z nich plynoucí pozitivní závazky státu ukážeme na konkrétních případech.

2.2.2.1 *Price proti Velké Británii*

Pokud jde o kontext věznic, je jedním z nejvýznamnějších příkladů porušení článku 3 případ *Price proti Velké Británii*.¹⁴⁵ V tomto případě byla stěžovatelkou britská občanka, jež trpěla ztrátou končetin v důsledku fokomelie¹⁴⁶ a která měla problémy s ledvinami.¹⁴⁷ Tato byla umístěna do vězení na 7 dní pro pohrdání soudem, přičemž soud neurčil místo, ve kterém bude tento trest vykonán. Stěžovatelka byla převezena na policejní stanici, kde byla nucena strávit noc ve svém invalidním vozíku, neboť zde nebylo lůžko uzpůsobené pro osoby se zdravotním postižením. Po celou dobu nemohla v místnosti rozsvítit světlo ani přivolat jinou osobu, neboť jak vypínače, tak tlačítka pro přivolání služby byla mimo její dosah. Stejně tak nemohla využít toaletu z toho důvodu, že tato byla umístěna výše než invalidní vozík. Během celé doby zajištění dále stěžovatelka upozorňovala na chlad, jelikož tento jen prohlubuje její potíže s ledvinami. Toto potvrdil i přivolaný lékař, nicméně stěžovatelka takto zůstala celou noc. Následně byla dopravena do lékařského oddělení věznice, kde sice měla k dispozici přístup k toaletě, museli jí však pomáhat zaměstnanci oddělení, kteří byli muži. Po svém propuštění byla stěžovatelka hospitalizována pro nedostatek tekutin a tvrdila, že trpěla zdravotními potížemi po dalších deset týdnů.

ESLP již ve své předchozí judikatuře shledal, že špatné zacházení musí dosahovat minimálního stupně závažnosti, přičemž posouzení úrovně závažnosti je relativní a závisí na všech skutečnostech, jejich celkovém spolupůsobení, zejména pak na délce špatného zacházení a jeho účincích na fyzickém nebo duševní zdraví, jakož i na určitých okolnostech i na pohlaví, věku a zdravotním stavu oběti.

---

¹⁴⁴ V předmětném případě odmítal stěžovatel spolupracovat s doktory ve věznici.

¹⁴⁵ *Price proti Velké Británii*, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001

¹⁴⁶ Fokomelie je velice vzácná vrozená nemoc, která má za následek deformace či ztráty končetin.

¹⁴⁷ *Price proti Velké Británii*, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001, odst. 7

Tvrzení o špatném zacházení musí být podloženo odpovídajícími důkazy.¹⁴⁸ Při posuzování, zda jednání bylo „ponižující“ hraje roli jako jeden z faktorů i to, zda bylo cílem ponížit či potupit oběť, ačkoliv absence tohoto faktu nemůže znamenat a priori závěr o neporušení článku 3 EÚLP.¹⁴⁹ V předmětném případě nebyl shledán žádný důkaz o tom, že by zde existovala snaha potupit či ponížit stěžovatelku. ESLP nicméně považoval detenci velmi vážně postižené osoby, v pro ni naprosto nevyhovujících podmínkách, za tak závažné pochybení, že založilo porušení článku 3 EÚLP.

Zajímavými a velmi relevantními se pak jeví i odlišná stanoviska, které byla k rozhodnutí učiněna. Soudci Bratza a Costa, sice souhlasí s tím, že v předmětném případě došlo k porušení článku 3 EÚLP, ale hlavní odpovědnost podle nich nese policie či zaměstnanci věznice, nýbrž vnitrostátní soud, který se případem zabýval na národní úrovni. Ten měl podle názoru jmenovaných soudců dostatečně důkladně zvážit potřeby osoby se zdravotním postižením a učinit takové rozhodnutí, které by ji nevystavilo ponižujícímu jednání.¹⁵⁰ Soudce Greeve k výše uvedenému dodává, že v případě stěžovatelky šlo o jasně viditelné a seznatelné postižení, přičemž stačilo projevit „minimální míru empatie“, která by zabránila ponižujícímu jednání.¹⁵¹ Nezbyvá než souhlasit se závěrem, že jednání, kterému byla vystavena stěžovatelka, by pro ostatní osoby nebylo ponižující, v jejím případě se však nejednalo ani o pouhou diskriminaci, nýbrž o porušení článku 3 Úmluvy.¹⁵²

Z uvedeného případu je patrné, že pozitivním závazkem státu je nejen poskytnutí dostatečných materiálních podmínek pro výkon trestu u osob se zdravotním postižením, ale i zajištění funkčnosti soudního systému, který by se měl umět vypořádat s podobnými případy a eliminovat tak riziko vzniku zakázaného jednání již na samotném začátku celého procesu.

---

¹⁴⁸ K tomu mimo jiné Jalloh proti Německu, stížnost č. 54810/00, rozsudek ze dne 11. 7. 2006, odst. 67 či Bogumil proti Portugalsku, stížnost č. 35228/03, rozsudek ze dne 7. 10. 2008, odst. 68

¹⁴⁹ K tomu viz. Peers proti Řecku, stížnost č. 28524/95, rozsudek ze dne 19. 4. 2001, odst. 67, 68 a 74

¹⁵⁰ Price proti Velké Británii, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001, Odlišné stanovisko soudců Bratzy a Costy

¹⁵¹ Price proti Velké Británii, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001, Odlišné stanovisko soudce Greva

¹⁵² Tamtéž

2.2.2.2 *Vincent proti Francii*

V případě *Vincent proti Francii*¹⁵³ byl stěžovatelem paraplegik, který nebyl schopen pohybu bez invalidního vozíku. Stěžovatel byl postupně vězněn v několika zařízeních. Po dobu detence podal mnoho stížností týkajících se materiálních podmínek, ve kterých byl nucen žít. Stěžovatel napadal zejména skutečnost, že v jednotlivých zařízeních nebyly učiněny úpravy dveří, které by umožnily bezpečný průchod osobám upoutaným na invalidní vozík, což jej prakticky odkázalo na pomoc spoluvězňů, dále pak poukazoval na nemožnost využívat kulturní aktivity a problémy s přístupem ke sprchám.

ESLP shledal, že francouzské úřady si byly vědomy nevhodnosti věznic pro osoby se zdravotním postižením, kdy stěžovatel musel být přenášen skrze dveře, neboť stavební úpravy umožňující průjezd osobám na invalidním vozíku nebyly učiněny. Dále pak potvrdil, že stěžovatel byl prakticky odkázán na pomoc druhých, tím spíše, že takto musel žít 4 měsíce. O této situaci nadto příslušné orgány ze stížností věděly a nic jim nebránilo přesunout stěžovatele do jiné z mnoha věznic v okolí Paříže.¹⁵⁴

Stejně jako v případě *Price proti Velké Británii* i zde chyběl úmysl ponížít či pokořit stěžovatele. ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 3 zejména z toho důvodu, že detence vážně postižené osoby ve věznici, kde se nemůže bez pomoci druhých osob pohybovat, znamenala pro stěžovatele ponižující a nelidské jednání.

Pro srovnání si můžeme uvést například případ *Zarzycki proti Polsku*¹⁵⁵, kdy stěžovatel umístěný do věznice trpěl ztrátou obou předloktí. Namítanou skutečností bylo stejně jako v případě *Vincent proti Francii* odkázání stěžovatele na pomoc spoluvězňů a absence přiměřených úprav prostředí, které by dopomohly stěžovateli k důstojnému výkonu trestu. ESLP uplatnil při posouzení domnělého porušení článku 3 Úmluvy výše uvedený test ustanovený v případě *Mouisel proti Francii* a obecně dodal, že v minulosti již shledal, že nedostatečné materiální podmínky detence spolu s odkázáním osoby na pomoc spoluvězňů mohou znamenat jednání odporující

---

¹⁵³ *Vincent proti Francii*, stížnost č. 6253/03, rozsudek ze dne 24. 10. 2006

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ *Zarzycki proti Polsku*, stížnost č. 15351/03, rozsudek ze dne 12. 3. 2013

zákazu špatného zacházení.¹⁵⁶ V předmětném případě však byly stěžovateli neprodleně po zadržení nabídnuty bezplatně protézy a napadaná pomoc od spoluvězňů byla smluvna přímo samotným personálem věznice na dobu, kdy byla mimo provoz ošetrovna. ESLP konstatoval, že stát (nejen) tímto jednáním podnikl nutné opatření k zajištění zvláštních potřeb stěžovatele a nedá se tak konstatovat, že byla poskytnutá pomoc závislá na libovůli spoluvězňů.¹⁵⁷ Soud dále zdůraznil, že stěžovatel byl po poskytnutí protéz víceméně samostatný. ESLP tak dospěl k závěru, že nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy.

Při porovnání obou případů můžeme vidět patrný rozdíl v jednání dotčených států, kdy v případě Polské republiky orgány projevily opravdový a dostatečný zájem v péči o osobu se zdravotním postižením s cílem skutečně napomoci důstojnému výkonu trestu. Při posuzování souladu jednání státu se závazky vyplývajícími z článku 3 EÚLP tak musí být brána v potaz reálná činnost a nikoliv pouhé proklamace bez viditelné snahy o dostání povinností.

2.2.2.3 *Grimailovs proti Litvě*

Závěry ESLP v případě *Grimailovs proti Litvě*¹⁵⁸ doplňují výše nastíněné skutečnosti případů *Vincent proti Francii* a *Zarzycki proti Polsku*. Stěžovatel byl paraplegik upoutaný na invalidní vozík, přičemž měl ztížený či znemožněný přístup k zařízením jako kantýna, toalety, sprcha, sauna, knihovna a další. ESLP dospěl stejně jako v případě *Engel proti Maďarsku*¹⁵⁹ k závěru, že odkázání stěžovatele, jako osoby s těžkým zdravotním postižením, na pomoc spoluvězňů při využívání toalety, sprchování a oblékání, přispělo ke shledání Soudu o porušení článku 3 Úmluvy.¹⁶⁰ Stát je pak dle ESLP zavázán poskytnout zadrženým osobám přístup k hygienickým zařízením¹⁶¹ a dobrovolný souhlas spoluvězně, kterým přislíbil pomoci osobě

---

¹⁵⁶ Information Note on the Court's case-law No. 161: *Zarzycki v. Poland*. *European Court of Human Rights* [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=002-7494>

¹⁵⁷ Tamtéž

¹⁵⁸ *Grimailovs proti Litvě*, stížnost č. 6087/03, rozsudek ze dne 25. 6. 2013

¹⁵⁹ *Engel proti Maďarsku*, stížnost č. 46857/06, rozsudek ze dne 20. 5. 2010, odst. 27 a 30

¹⁶⁰ *Grimailovs proti Litvě*, stížnost č. 6087/03, rozsudek ze dne 25. 6. 2013, odst. 153

¹⁶¹ Tamtéž, odst. 158

se zdravotním postižením při výkonu denních potřeb, nemůže značit, že stát dostal svých povinností podle článku 3 Úmluvy.¹⁶²

Pozitivní závazek státu zajistit adekvátní podmínky pro zadrženého nemůže být podle ESLP splněn pouhým přesunutím odpovědnosti na spoluvězně osoby se zdravotním postižením.¹⁶³

2.2.2.4 Z. H. proti Maďarsku

Případ *Z. H. proti Maďarsku*¹⁶⁴ je velmi podstatným rozhodnutím, ve kterém ESLP posuzoval, zda případné kroky státních orgánů vedoucí k úpravě materiálních podmínek výkonu trestu mohou v případě osoby se zdravotním postižením dostačovat bez ohledu na to, zda jsou učiněny v potřebné míře a zajišťují tak opravdovou ochranu před špatným zacházením.

Stěžovatel byl v předmětném případě hluchoněmý, negramotný a neznalý znakové řeči. Stěžovatel dále trpěl sníženou inteligencí. V praktickém životě se byl schopen dorozumět pouze zvláštním typem znakové řeči, kterému rozuměla pouze jeho matka. Po svém zadržení byl za přítomnosti tlumočnicka ze znakové řeči vyslýchán, přičemž obě strany si nebyly schopny porozumět. Stěžovatel byl následně držen ve vazbě po tři měsíce, než byl propuštěn do domácího vězení. Ve stížnosti byly napadeny zejména podmínky, ve kterých byl držen, doplněny o tvrzení, že stěžovatel byl sexuálně obtěžován ze strany spoluvězňů.

ESLP dospěl k závěru, že v případě zadržení postižené osoby musí orgány projevit zvláštní péči, která zaručí, že podmínky, ve kterých je taková osoba držena, odpovídají jejím osobním potřebám, jež jsou nevyhnutelně spojeny s postižením.¹⁶⁵ Stát má podle ESLP pozitivní závazek podniknout potřebné kroky k zajištění efektivní ochrany zranitelných skupin osob, což mimo jiné zahrnuje i odpovídající opatření

---

¹⁶² Tamtéž, odst. 161 či dále Kaprykowski proti Polsku, stížnost č. 23052/05, rozsudek ze dne 3. 2. 2009, odst. 74

¹⁶³ Information Note on the Court's case-law No. 164: Grimailovs v. Latvia. *European Court of Human Rights* [online]. 2013 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=002-7600>

¹⁶⁴ Z. H. proti Maďarsku, stížnost č. 28973/11, rozsudek ze dne 8. 11. 2012

¹⁶⁵ Tamtéž, odst. 29, dále pak Jasinskis proti Litvě, stížnost č. 45744/08, rozsudek ze dne 21. 12. 2010, odst. 59

k zabránění špatnému zacházení, o kterém příslušné úřady věděly či vědět měly.¹⁶⁶ Veškeré případy podezření ze špatného zacházení se zvláště zranitelnými skupinami osob – například osob s mentálním postižením – musí být podrobeny důkladnému zkoumání a pouze velmi závažné důvody mohou ospravedlnit jakékoliv omezení.¹⁶⁷

ESLP shrnul, že: „*Soud dospěl k názoru o politováníhodnosti situace, kdy orgány nepodnikly žádné „opravdové kroky“ – podobně jako je tomu u institutu přiměřených úprav (či „reasonable accomodation“) podle článků 2, 13 a 14 Úmluvy o právech osob s postižením – směřující k nápravě podmínek věznění stěžovatele, konkrétně například k obstarání právního zástupce. Soud považuje za prokázané, že policistům vyslychajícím stěžovatele muselo být zcela zřejmé, že má problém s komunikací a měli vyhledat jeho matku, přičemž mu namísto toho dali podepsat protokol o výslechu.*“¹⁶⁸

V předmětném případě ESLP shledal, že ani uvěznění stěžovatele spolu s příbuzným v cele poměrně blízko kanceláře vězeňské stráže, pomoc jeho matky při zvládnání situace a co nejvíce usnadněná komunikace, nebyly v souhrnu schopny zabránit porušení článku 3 EÚLP.¹⁶⁹ To je poměrně zásadní skutečnost, neboť na příště již nebude moci stát argumentovat snahou učinit opatření k zabránění porušení článku 3, pokud tato nebudou opravdu odpovídající a dostatečně efektivní.

Soud v souvislosti s výše uvedeným závěrem připomněl, že důkazní břemeno týkající se prokázání podniknutí potřebných kroků leží na státu. ESLP shledal, že v předmětném případě dochází k analogicky stejné situaci přenesení důkazního břemene, jako je tomu při zadržení osoby v dobrém zdravotním stavu a jejím následném propuštění se zraněním.¹⁷⁰ Je na místě připomenout závěry konstantní judikatury ESLP, jež říkají: „*pokud je osoba zraněna během detence či jiného zbavení osobní svobody*

---

¹⁶⁶ Tamtéž, dále pak Z. a další proti Velké Británii, stížnost č. 29392/95, rozsudek ze dne 10. 5. 2001, odst. 73

¹⁶⁷ Tamtéž, dále pak Ajalos Kiss proti Maďarsku, stížnost č. 38832/06, rozsudek ze dne 20. 5. 2010, odst. 42

¹⁶⁸ Information Note on the Court's case-law No. 157: Z.H. v. Hungary. *European Court of Human Rights* [online]. 2012 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=002-7286>

¹⁶⁹ Tamtéž, odst. 31

¹⁷⁰ Tamtéž, dále pak Selmouni proti Francii, stížnost č. 25803/94, rozsudek ze dne 28. 7. 1999, odst. 87

*policii, je zde velmi silná domněnka, že tato osoba byla podrobena špatnému zacházení.*¹⁷¹

2.2.2.5 Arutyunyan proti Rusku

V případě *Arutyunyan proti Rusku*¹⁷² byl stěžovatelem postižený muž upoutaný na invalidní vozík, který trpěl četnými zdravotními problémy včetně velmi slabého zraku, cukrovky a těžké obezity. Po svém nástupu do výkonu trestu byl umístěn ve čtvrtém patře budovy bez výtahu, přičemž lékařské a administrativní oddělení se nacházelo v patře prvním. Právě kvůli chybějícímu výtahu byl stěžovatel čtyřikrát až pětkrát týdně nucen chodit po schodech kvůli nutné hemodialýze a dalším nezbytným lékařským zákrokům. Stěžovatel poukazoval zejména na skutečnost, že v důsledku toho trpěl zbytečnými bolestmi a riskoval vážné zranění, přičemž toto bylo důvodem, proč došlo z jeho strany v několika případech i k odmítnutí pro něj životně důležité hemodialýzy.

ESLP v předmětném případě poukázal zejména na to, že za nelidské a ponižující lze považovat pouze takové jednání, při kterém dochází k ponížení či bolesti ve vyšší míře, než jaká je charakteristická pro legitimní zacházení či trestání.¹⁷³ Pokud se pak týká porušení článku 3 ve vztahu k osobám zbavených osobní svobody, mají státy pozitivní závazek zajistit pro uvězněnou osobu takové podmínky, které respektují jeho lidskou důstojnost a dále musí být i samotný výkon odnětí svobody prostý utrpení a strastí, jež jdou nad rámec těžkostí nevyhnutelně spojených se zbavením svobody.¹⁷⁴ Podle ESLP je dále důležité, aby byla osobě poskytnuta náležitá lékařská péče, jejíž nedostupnost a s ní spojené nedostatečné podmínky, ve kterých je osoba držena, mohou zakládat porušení článku 3 Úmluvy.¹⁷⁵ Článek 3 tak podle ESLP dále ukládá pozitivní závazek chránit fyzickou integritu osob zbavených osobní svobody, což může dokonce znamenat v určitých případech podmínečné propuštění osoby, které je vážně

---

¹⁷¹ Bursuc proti Rumunsku, stížnost č. 42066/98, rozsudek ze dne 12. 10. 2004, odst. 80 či Matko proti Slovinsku, stížnost č. 43393/98, rozsudek ze dne 2. 11. 2006, odst. 99

¹⁷² Arutyunyan proti Rusku, stížnost č. 48977/09, rozsudek ze dne 10. 1. 2012

¹⁷³ Tamtéž, odst. 69, dále pak Jalloh proti Německu, stížnost č. 54810/00, rozsudek ze dne 11. 7. 2006, odst. 68

¹⁷⁴ Tamtéž, odst. 70

¹⁷⁵ Tamtéž, dále pak například Riviére proti Francii, stížnost č. 33834/03, rozsudek ze dne 11. 7. 2006, odst. 62 či Ilhan proti Turecku, stížnost č. 22277/93, rozsudek ze dne 27. 6. 2000, odst. 87

nemocná či postižená.¹⁷⁶ ESLP však v následné judikatuře zdůraznil, že ustanovení článku 3 nemůže být interpretováno jako obecná povinnost propustit zadržovanou osobu na svobodu či do ošetřování ve veřejné nemocnici na základě zdravotního stavu, který je těžce léčitelný.¹⁷⁷

Výše uvedený závěr je naprosto klíčový. Otevírá totiž prostor pro podmíněčné propuštění postižených osob, pokud by stát nebyl schopen zajistit potřebné materiální podmínky. Můžeme tak spekulovat, zda určité skupiny osob s těžkým kombinovaným postižením jsou vůbec schopny být trvaleji zadrženy a případně uvězněny. Z výše uvedené argumentace ESLP můžeme totiž dovozovat, že stát má povinnost se dostatečně a efektivně vypořádat s jakýmkoliv situacemi, které mohou nastat při zadržení osoby se zdravotním postižením, jinak bude nucen v krajním případě přistoupit až k jejímu podmíněčnému propuštění.

V předmětném případě dospěl ESLP k závěru, že stát selhal ve své povinnosti vytvořit pro postiženou osobu dostatečné a odpovídající podmínky. Soud sice potvrdil své závěry z dřívějších případů ohledně diskreční pravomoci státu týkající se volby zařízení, do kterého budou osoby umístěovány, nicméně zdůraznil, že tato trvá pouze za podmínky, že prostředí bude „v souladu s lidskou důstojností“ uvězněné osoby.¹⁷⁸

2.2.2.6 Helhal proti Francii

Stěžovatelem v případě *Helhal proti Francii*¹⁷⁹ byl opět paraplegik, který trpěl i jinými zdravotními problémy. ESLP ve svých závěrech konstatoval, že je povinností státu poskytnout zdravotně postižené osobě v průběhu zbavení osobní svobody nutné rehabilitace a léčbu, kterou vyžaduje její zdravotní stav.¹⁸⁰ Pokud není stát schopen výše uvedené zajistit, není možné zdravotně postiženou osobu dále ve věznicí zadržovat a je třeba ji přemístit do zařízení, které bude odpovídat jejím zvláštním potřebám.¹⁸¹

---

¹⁷⁶ Tamtéž, odst. 71

¹⁷⁷ Grimailovs proti Litvě, stížnost č. 6087/03, rozsudek ze dne 25. 6. 2013, odst. 150

¹⁷⁸ Arutyunyan proti Rusku, stížnost č. 48977/09, rozsudek ze dne 10. 1. 2012, odst. 79

¹⁷⁹ Helhal proti Francii, stížnost č. 10401/12, rozsudek ze dne 19. 2. 2015

¹⁸⁰ Tamtéž, odst. 47, dále viz. Xiros proti Řecku, stížnost č. 1033/07, rozsudek ze dne 9. 9. 2010, odst. 73; Tomu odpovídá i povinnost státu věnovat zvláštní pozornost podmínkám, v nichž je člověk držen. Tyto musí odpovídat skutečným potřebám osoby se zdravotním postižením tak, jak bylo již konstatováno například ve výše zmíněném případě Zarzycki proti Polsku, odst. 102.

¹⁸¹ Tamtéž, odst. 48 a dále Xiros proti Řecku, odst. 74 či výše uvedený případ Arutyunyan proti Rusku. Dále je vhodné doplnit, že zhoršující se zdravotní stav uvězněného sám o sobě porušení článku 3 Úmluvy

V předmětném případě však dospěl Soud ke zjištění, že špatný zdravotní stav stěžovatele nebyl důsledkem zbavení jeho osobní svobody.

Podle ESLP však orgány státu neučinily vše, co od nich bylo očekáváno k zajištění rehabilitací, jež stěžovatel nutně potřeboval, neboť byl v některých případech odkázán na pomoc spoluvězňů.¹⁸² Soud dospěl také k velmi podstatnému závěru a to, že samotná neochota stěžovatele k přemístění do jiného zařízení, jež by odpovídalo potřebám osob se zdravotním postižením, nemůže ospravedlnit porušení závazků státu podle článku 3 Úmluvy.¹⁸³

Helhal proti Francii je tak příkladem situace, kdy pokračující detence stěžovatele nemusí být vzhledem k jeho špatnému zdravotnímu stavu považována za porušení článku 3 Úmluvy. Až v souvislosti s jinými pochybeními, kterých se během zbavení osobní svobody postiženého státní orgány dopustily, se v předmětném případě jednalo o porušení zákazu špatného zacházení.

2.2.2.7 Renolde proti Francii

Případ *Renolde proti Francii*¹⁸⁴ představuje ukázkou závažného porušení povinnosti státu nevystavovat fyzicky či psychicky postižené osoby příkoří, jež by svou intenzitou přesahovalo obvyklý tlak způsobený odnětím svobody.¹⁸⁵

Stěžovatel byl uvězněn na základě obvinění z ozbrojeného útoku a krádeže. Už při prvotní zdravotní prohlídce byla u stěžovatele diagnostikována mentální retardace, narušení kognitivní sféry a náznaky paranoie. Stěžovatel se krátce po svém uvěznění neúspěšně pokusil o sebevraždu. Na místo byl přivolán psychiatr z nedaleké psychiatrické nemocnice, který stěžovatele prohlédl a doporučil nasazení léků. Stěžovatel se opakovaně dožadoval propuštění ze své cely a chtěl navštívit lékaře.

---

nezakládá. Soud považuje za nutné zkoumat v každém jednotlivém případě, zda je toto zhoršení způsobeno nedostatečnou lékařskou péčí poskytovanou konkrétním zařízením či nikoliv.

¹⁸² Tamtéž, odst. 63

¹⁸³ Press Release Issued by the Registrar of the Court No. ECHR 061 (2015) *The Conditions of Detention of a Severely Disabled Prisoner Found to be Contrary to the Convention: Helhal v. France. European Court of Human Rights* [online]. 2015 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/webservices/content/pdf/003-5018276-6162284>

¹⁸⁴ Renolde proti Francii, stížnost č. 5608/05, rozsudek ze dne 16. 10. 2008

¹⁸⁵ ESLP je toho názoru, že určitý tlak na psychiku jednotlivce je vlastní jakémukoliv trestu. Psychický tlak na osobu však nesmí přesahovat míru obvyklou. U osob se zdravotním postižením je tato hranice jiná, než u osob zcela zdravých, neboť se jedná o zvlášť zranitelnou skupinu.

Problémy se u stěžovatele v čase stupňovaly, napadl dozorce a byly mu předepsány další léky, nicméně nikdo již nezkontroloval, zda si je opravdu vzal. Stěžovatel byl následně nalezen oběšený ve své cele.¹⁸⁶

ESLP shledal porušení článku 3 Úmluvy za využití kritérií uvedených ve výše zmíněných případech.¹⁸⁷ Zásadní bod nicméně ESLP vidí v tom, že při posuzování, zda je zacházení či trestání neslučitelné se standardy článku 3, musí být v případě zdravotně postižených osob brána v úvahu i jejich zranitelnost, neschopnost se v některých případech účinně a srozumitelně bránit a nemožnost vyjádřit, jak na ně konkrétní zacházení působí.¹⁸⁸ Článek 3 Úmluvy tak může být porušen, ačkoliv konkrétní osoba není schopna na takovéto zacházení sama upozornit.¹⁸⁹ Soud také považuje za zásadní povinnost státních orgánů přihlížet při ukládání trestů k psychickému zdraví trestaných osob.¹⁹⁰

ESLP dále zdůraznil pozitivní závazek států zajistit lidskost podmínek odnětí svobody s ohledem na osoby vězňů, u kterých je známa závažná duševní porucha a u nichž je riziko spáchání sebevraždy vysoké.¹⁹¹ V tomto případě byl dle Soudu uložen nepřiměřený trest, který nebral ohled na stav stěžovatele a závažně narušil jeho psychiku.¹⁹² Vzhledem k tomu ESLP judikoval porušení článku 3 Úmluvy.

Na závěr je vhodné připomenout již jednou zmíněný rozsudek ESLP ve věci *Z. a další proti Velké Británii*.¹⁹³ V souladu se závěrem vyjádřeným v odstavci 73 citovaného rozsudku i zde došlo k porušení pozitivního závazku státu zajistit efektivní ochranu zranitelné skupiny osob a podniknout účinné kroky k zabránění špatného zacházení.

---

¹⁸⁶ Renolde proti Francii, stížnost č. 5608/05, rozsudek ze dne 16. 10. 2008, odst. 9, odst. 11, odst. 19, odst. 23, odst. 24, odst. 25 a odst. 26

¹⁸⁷ Pro připomenutí mezi tyto kritéria patří například: minimální stupeň závažnosti jednání, přihlídnutí ke všem okolnostem případu jako jsou fyzické či psychické následky na zdraví stěžovatele a jeho celkový zdravotní stav.

¹⁸⁸ Renolde proti Francii, stížnost č. 5608/05, rozsudek ze dne 16. 10. 2008, odst. 120; k tomu i Aerts proti Belgii, stížnost č. 25357/94, rozsudek ze dne 30. 7. 1998, odst. 66; dále pak Keenan proti Velké Británii, stížnost č. 27229/95, rozsudek ze dne 3. 4. 2001, odst. 111

¹⁸⁹ Renolde proti Francii, stížnost č. 5608/05, rozsudek ze dne 16. 10. 2008, odst. 121; k tomu i Keenan proti Velké Británii, stížnost č. 27229/95, rozsudek ze dne 3. 4. 2001, odst. 113; tento závěr byl ESLP poprvé judikován právě v případě Keenan proti Velké Británii.

¹⁹⁰ Renolde proti Francii, stížnost č. 5608/05, rozsudek ze dne 16. 10. 2008, odst. 123

¹⁹¹ Tamtéž, odst. 128

¹⁹² Tamtéž, odst. 129

¹⁹³ *Z. a další proti Velké Británii*, stížnost č. 29392/95, rozsudek ze dne 10. 5. 2001

2.2.2.8 *Semikhvostov proti Rusku*

Případ *Semikhvostov proti Rusku*¹⁹⁴ otevírá další z podstatných součástí aplikace principu přiměřených úprav prostředí – velikost cel.¹⁹⁵ V předmětném případě se jednalo o osobu trpící postižením zraku, která byla upoutána na invalidní vozík. Stěžovatel napadal zejména podmínky, v nichž žil, skutečnost, že byl v mnoha ohledech závislý na svých spoluvězních a fakt, že byl nucen žít na velmi malém prostoru, protože věznice nebyla zařízena bezbariérově. To se projevilo například v tom, že jídla musela být stěžovateli do cely spoluvězni donášena či ve znesnadnění využitelnosti sprchy a toalety.

S absencí přiměřených úprav prostředí a odkázanosti na spoluvězně se ESLP vypořádal v duchu výše uvedených případů ve věcech *Z.H. proti Maďarsku* či *Grimailovs proti Litvě*, kdy konstatoval porušení článku 3 Úmluvy.¹⁹⁶ Zajímavým se však jeví závěr Soudu týkající se velikosti cely, ve které si stěžovatel odpykával trest. ESLP zdůraznil, že již samotná absence dostatečného životního prostoru může znamenat porušení obecného zákazu mučení či nelidského zacházení a trestání tak, jak bylo již v minulosti opakovaně judikováno v případech zejména proti Ruské federaci.¹⁹⁷ V tomto bodu je však nutné zmínit, že malý prostor v cele samotné může být dle ESLP kompenzován dostatečným prostorem pro uvězněného mimo takovou celu.¹⁹⁸ V případě zdravotně postižené osoby, která se v důsledku nepřizpůsobení prostředí v zařízení pohybovat nemůže, však tento argument o možnosti využití jiných prostor není relevantní.¹⁹⁹

V tomto rozhodnutí ESLP je tak možno vidět odlišnou aplikaci stávající judikatury, jež musí být interpretována s ohledem na zdravotně postižené osoby.

---

¹⁹⁴ *Semikhvostov proti Rusku*, stížnost č. 2689/12, rozsudek ze dne 6. 2. 2014

¹⁹⁵ Otázka velikosti cel není samozřejmě spjata pouze s případy osob se zdravotním postižením, ale je judikaturou ESLP v souvislosti s možným porušením článku 3 Úmluvy poměrně bohatě rozpracována například viz. *Lind proti Rusku*, stížnost č. 25664/05, rozsudek ze dne 6. 12. 2007, odst. 59

¹⁹⁶ Tyto porušení zde nebudou podrobně rozebrány, neboť de facto odpovídají jen s obměnami skutkového stavu závěrům výše uvedeným.

¹⁹⁷ *Semikhvostov proti Rusku*, stížnost č. 2689/12, rozsudek ze dne 6. 2. 2014, odst. 79; ESLP také nikdy neurčil, jaký prostor cely v m² je dostatečný. Podle názoru Soudu musí být tato záležitost posuzována v každém případě individuálně s přihlédnutím k potřebám konkrétních osob.

¹⁹⁸ Tímto Soud myslí například možnost pravidelných vycházek a existence míst, která mohou vězni využít ve svém volném čase a podobně.

¹⁹⁹ *Semikhvostov proti Rusku*, stížnost č. 2689/12, rozsudek ze dne 6. 2. 2014, odst. 80

Pozitivním závazkem státu tak není pouhé zajištění dostatečného životního prostoru pro vězně obecně, ale nutnost vzít v takovém případě v potaz i speciální potřeby konkrétních vězňů.

2.2.2.9 Dílčí závěr

Konkrétní pozitivní závazky států, jež byly ESLP judikovány v kontextu osob se zdravotním postižením umístěných ve věznicích, lze tedy členit do několika kategorií.²⁰⁰ První kategorií bude nutnost obecného posouzení minimálního stupně závažnosti jednání, které závisí na všech konkrétních okolnostech daného případu, jako je časové rozpětí špatného zacházení a podobně.²⁰¹ Zároveň s uvedeným ESLP posuzuje odpovídající důkazy o špatném zacházení a přítomnost snahy potupit či ponížit oběť. Druhou skupinou je zajištění úprav prostředí, které má být adaptováno na potřeby osob se zdravotním postižením. Tuto povinnost nelze v žádném případě přesouvat na třetí osoby. S tímto souvisí i dostatečný životní prostor pro osoby se zdravotním postižením. Třetí oblastí je zajištění odpovídající lékařské péče, jejíž nedostupnost může resultovat až v povinnost státu propustit daného vězně. Konečně jako poslední z výčtu můžeme jmenovat nutnost přihlížet při stanovování trestů k zdravotnímu stavu trestaných osob a zajistit odpovídající podmínky věznění u těch odsouzených, u kterých by hrozilo riziko spáchání sebevraždy či jiné újmy na zdraví.

Lze doplnit, že s osobou se zdravotním postižením nemůže být zacházeno v duchu nediskriminačního jednání jako se zdravým člověkem. Státy musí při zadržování a věznění těchto osob naopak zohlednit jejich speciální potřeby.

2.2.3 Pobytové sociální služby

Pobytové sociální služby bývají velice častým příkladem instituce, ve které jsou osoby se zdravotním postižením umístěny. Právě zde může často docházet k jednání, jež je porušením článku 3 Úmluvy, přičemž, jak je již výše zmíněno, není zcela relevantní, zda je provozovatelem takovéto služby stát či od státu odlišná osoba. Přesto však není tato oblast judikaturou ESLP v současné době více rozpracována. Závěry

---

²⁰⁰ Existují však i další skutečnosti, které pod uvedené nelze podřadit, jako je například existence obráceného důkazního břemene a další již výše zmíněné a v členění neuvedené povinnosti státu.

²⁰¹ Tato kategorie je vlastní i níže uvedeným kontextů pobytových sociálních služeb a psychiatrických nemocnic, jak je nastíněno dále.

ESLP v níže zmíněném případě *Stanev proti Bulharsku* však ukazují, že Soud by v případě stížností pocházejících z této oblasti využil obecných principů, jež vytvořil v oblasti věznění osob se zdravotním postižením.

2.2.3.1 *Stanev proti Bulharsku*

V případě *Stanev proti Bulharsku*²⁰² byl stěžovatel trpící schizofrenií na základě rozhodnutí veřejného opatrovníka umístěn do zařízení sociálních služeb pro mentálně postižené. Zařízení mělo zajistit stěžovateli jídlo, ošacení, lékařské služby a ubytování, za což stěžovatel vyplácel zařízení celý svůj invalidní důchod. Podle názoru stěžovatele došlo k porušení článku 3 Úmluvy, neboť celé zařízení bylo v rozkladu, špinavé a v zimě jen výjimečně vytápěné, což vedlo k tomu, že uživatelé byli nuceni spát ve svých kabátech. Stížnost dále napadala skutečnost, že uživatelé prakticky neměli žádné vlastní oblečení, neboť to bylo po vyprání personálem náhodně rozdělováno zpět uživatelům.²⁰³ Dalším ve stížnosti uvedeným problémem byla nedostatečná kvalita jídla, kterého byl navíc nedostatek.²⁰⁴ Mezi okolnosti, které stěžovatel dále označil jako ponižující, byly například omezený přístup ke sprchám, špatný stav toalet, možnost vycházek pouze se souhlasem ředitele zařízení, který měl k dispozici veškeré osobní doklady uživatelů a nemožnost jakéhokoliv kulturního či společenského života uživatelů.²⁰⁵

ESLP aplikoval obecný test porušení článku 3 Úmluvy, jež je již výše zmíněn v případě *Price proti Velké Británii*²⁰⁶, který staví na posouzení „nelidskosti jednání“ z hlediska existence záměru toto jednání učinit, doby, po kterou je na stěžovatele působeno a dále existenci újmy na zdraví či silného fyzického či duševního utrpení stěžovatele.²⁰⁷ ESLP bere do úvahy i skutečnost, zda napadené jednání vyvolávalo ve stěžovateli pocity strachu, méněcennosti a bylo jej schopno ponížit, případně zlomit jeho psychický a fyzický odpor a donutit jej k činům, které by jinak nespáchal.²⁰⁸ V souladu s výše uvedenými závěry v případě *Price proti Velké Británii* pak ESLP

---

²⁰² *Stanev proti Bulharsku*, stížnost č. 36760/06, rozsudek ze dne 17. 1. 2012

²⁰³ Tamtéž, odst. 21

²⁰⁴ Tamtéž, odst. 22

²⁰⁵ Tamtéž, odst. 23, odst. 25 a odst. 29

²⁰⁶ *Price proti Velké Británii*, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001

²⁰⁷ K tomu také *Labita proti Itálii*, stížnost č. 26772/95, rozsudek ze dne 6. 4. 2000, odst. 120

²⁰⁸ *Stanev proti Bulharsku*, stížnost č. 36760/06, rozsudek ze dne 17. 1. 2012, odst. 203 a dále *Jalloh proti Německu*, stížnost č. 54810/00, rozsudek ze dne 11. 7. 2006, odst. 68

shledává, že při zkoumání, zda došlo k porušení článku 3 je sice úmysl porušit zákaz mučení a špatného zacházení jedním z relevantních, nikoliv však rozhodujících faktorů.²⁰⁹ V tomto případě pak sice nebyl žádný důkaz o tom, že stát chtěl úmyslně jednat v rozporu s článkem 3 Úmluvy, nicméně v kontextu špatných životních podmínek, jimž byl stěžovatel vystaven dlouhou dobu, došlo k porušení obecného zákazu mučení a jiného nelidského či ponižujícího zacházení ze strany Bulharska. Bylo by nesprávné odhlédnout i od vlivů dalších činitelů, k jejichž zprávám ESLP při své rozhodovací činnosti přihlíží. Tak tomu bylo i v předmětném případě, kdy Soud využil zprávu Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidského a ponižujícího zacházení či trestání²¹⁰ (dále i „CPT“), který při své návštěvě v dotčeném zařízení sociálních služeb upozornil na fakt, že životní podmínky uživatelů mohou být považovány za nelidské a ponižující.²¹¹

Soud však dospěl ještě k dalšímu závěru, možná ještě podstatnějšímu než je ten předchozí. Důležitým bodem při posuzování možného porušení článku 3 Úmluvy, je vedle materiálních podmínek i detenční režim. Při posuzování, zda může daný detenční režim způsobovat porušení článku 3, musí být vzaty v potaz okolnosti jako je délka jeho trvání, zamýšlený cíl a účinky, které takový režim má na dotčenou osobu.²¹² V souvislosti s tím Soud judikoval, že článek 3 dopadá na všechny formy zbavení osobní svobody, nerozhoduje účel, pro který bylo nařízeno. Je tudíž lhostejné, zda dochází k uvěznění pro spáchaný trestný čin či k umístění do zařízení k ochraně života či zdraví osoby.²¹³ Z toho plyne velmi důležitý závěr a to, že obecné principy a pozitivní závazky nalezené ESLP v četnějším kontextu věznic dopadají i na kontext zařízení sociálních služeb.

ESLP na závěr odůvodnění rozhodnutí také odmítl námitku Bulharska ohledně nedostatečných finančních prostředků ke zlepšení stavu zařízení. Taková námitka

---

²⁰⁹ Stanev proti Bulharsku, stížnost č. 36760/06, rozsudek ze dne 17. 1. 2012, odst. 203 a dále Peers proti Řecku, stížnost č. 28524/95, rozsudek ze dne 19. 4. 2001, odst. 67, 68 a 74

²¹⁰ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidského a ponižujícího zacházení či trestání (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) je výborem při Radě Evropy, jež navštěvuje místa, kde jsou osoby zbaveny osobní svobody. Z těchto návštěv vydává periodicky zprávy a vede s dotčenými státy jednání k odstranění nalezených pochybení.

²¹¹ Stanev proti Bulharsku stížnost č. 36760/06, rozsudek ze dne 17. 1. 2012, odst. 210

²¹² Tamtéž, odst. 205 a dále Kehayov proti Bulharsku, stížnost č. 41035/98, rozsudek ze dne 18. 1. 2005, odst. 65

²¹³ Stanev proti Bulharsku stížnost č. 36760/06, rozsudek ze dne 17. 1. 2012, odst. 206

dle Soudu nemá relevanci a nemůže ospravedlnit zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy.²¹⁴

2.2.4 Psychiatrické nemocnice

Psychiatrické nemocnice jsou další z řady institucí, ve kterých dochází k omezení osobní svobody u osob se zdravotním postižením. I přesto však, stejně jako je tomu u zařízení sociálních služeb, není judikatura ESLP v této oblasti do dnešní doby bohatá. Není ale možné říci, že takovéto situace nenastávají, jsou však velmi často spojeny s umístěním osoby do psychiatrické části oddělení vězení jako následek spáchání trestného činu a tudíž by v systematické této práci spadaly do podkapitoly 2.2.2. věnované věznicím. Absence judikatury tak musí být nahrazena například doporučeními a systematickou prací CPT²¹⁵, jež napomáhá identifikovat konkrétní povinnosti a pozitivní závazky smluvních stran EÚLP.

2.2.4.1 *Herczegfalvy proti Rakousku*

Nejpodstatnějším rozhodnutím ESLP v oblasti umístění osob se zdravotním postižením do psychiatrické nemocnice a tvrzeným porušením článku 3 Úmluvy je případ *Herczegfalvy proti Rakousku*.²¹⁶ Je vhodné zmínit, že případ *Herczegfalvy proti Rakousku* měl skutkový základ v letech 1978 až 1984, přičemž rozsudek byl vynesen až v roce 1992. Je tak možné demonstrovat již zmíněný závěr ESLP ve věci *Selmouni proti Francii*, tedy, že Úmluva je živoucím nástrojem a interpretace jednotlivých článků a závazků z nich plynoucích se může v čase měnit. Soud do odůvodnění již včlenil některé z argumentů, které byly judikovány až poté, co se stížností napadené jednání uskutečnilo a je pravděpodobné, že by v poměrování s dnešními standardy vytyčenými ESLP v průběhu let měl případ jiné vyústění.

Stěžovatel byl umístěn do zařízení pro duševně postižené osoby, jež spáchaly jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu. Stěžovatel trpěl paranoiou, nebyl schopen ovládat své jednání, byl extrémně agresivní a neschopný porozumět

---

²¹⁴ Tamtéž, odst. 210

²¹⁵ K informacím o CPT viz. podkapitola 2.2.3.1. Stanev proti Bulharsku a podkapitola 2.2.4.4. Doporučení Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidského a ponižujícího zacházení či trestání

²¹⁶ *Herczegfalvy proti Rakousku*, stížnost č. 10533/83, rozsudek ze dne 24. 9. 1992

tomu, že jeho chování je protizákonné.²¹⁷ Rakouské soudy v trestním řízení vedeném proti jeho osobě rozhodly, že je nebezpečný, ale není za své činy odpovědný a nařídily u něj umístění do psychiatrického zařízení. V průběhu doby byl stěžovatel několikrát přesouván mezi psychiatrickou nemocnicí a věznicí, přičemž se rozhodl na protest proti omezení osobní svobody držet hladovku. V důsledku toho zkolaboval a musel být hospitalizován znovu v psychiatrické nemocnici. Tam byla stěžovateli proti jeho vůli podávána výživa, sedativa, byl několikrát upoután na lůžko pomocí kurtů a musely mu být kvůli agresivitě spoutány ruce. Jelikož se opakovaně odmítal podrobit léčbě, byli pracovníci psychiatrické nemocnice v několika případech nuceni násilím stěžovatele přemoci a podat mu léky. Stěžovateli byl v mezidobí znemožněn přístup k jeho dokumentaci, proti čemuž brojil četnými stížnostmi adresovanými různým vládním i nevládním činitelům.²¹⁸

Stěžovatel u ESLP napadal zejména skutečnost, že jeho léčba byla násilná a neúměrně protahovaná, přičemž vyústila ve zhoršení jeho zdravotního stavu. Zástupce Rakouska poukazoval na to, že jednání pracovníků psychiatrické nemocnice bylo v podstatě jen nutnou reakcí na chování stěžovatele, který se odmítal dobrovolně podrobit léčbě, což ohrožovalo jeho fyzické i psychické zdraví. Jako další skutečnost pak zástupce Rakouska uváděl, že s těmito opatřeními vydal souhlas stěžovatelův opatrovník a jejich jediným cílem bylo terapeuticky působit na stěžovatele.

ESLP judikoval, že pro pacienty psychiatrických zařízení je typická pozice podřazenosti a bezmocnosti, což ukládá státům pozitivní závazek vyvinout zvýšenou opatrnost při posuzování, zda nedochází k jednání v rozporu s článkem 3 Úmluvy.²¹⁹ Ačkoliv jsou lékaři v případech osob, jež za sebe nemohou samostatně rozhodovat, příslušní k určení metody léčby, musí tak činit na základě dosavadních poznatků lékařské vědy, terapeutických metod a fyzického a psychického stavu pacientů a faktu, že jsou za toto rozhodnutí odpovědní. Takoví pacienti zůstávají pod ochranou článku 3 Úmluvy, který je nederogovatelný.²²⁰ Je důležité vyzdvihnout, že posouzení vhodnosti

---

²¹⁷ Tamtéž, odst. 13

²¹⁸ Tamtéž, odst. 17, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 38 a 39

²¹⁹ Tamtéž, odst. 82

²²⁰ Tamtéž; k tomu můžeme uvést, že osoba umístěním do věznice či jiného zařízení omezení osobní svobody ztrácí jen a pouze právo osobní svobody, ale žádné jiné. K tomuto závěru dospěl i prof. Kris Gledhill na již zmíněné konferenci Výzvy prevence špatného zacházení.

lékařských metod závisí na dosaženém stavu poznání a vědy a stav tzv. „terapeutické nutnosti“, kdy jde o záchranu života, nebude ve většině případů považován za nelidské či ponižující jednání. Musí být ovšem na jisto postaveno, že takový stav „terapeutické nutnosti“ v době stížností napadeného zásahu opravdu existoval a k tomuto posouzení je příslušný i Soud.²²¹ Na základě uvedeného dospěl ESLP k závěru, že v případě stěžovatele objektivně existovala nutnost lékařského zásahu a ačkoliv se použití některých prostředků zdá Soudu znepokojující, v důsledku nevyústilo jednání personálu psychiatrické nemocnice porušení článku 3 Úmluvy.

2.2.4.2 Bureš proti České republice

Neméně důležitým, a to i pro jeho vztah k České republice, je rozhodnutí ve věci *Bureš proti České republice*.²²²

Stěžovatelem byl muž trpící psychosociálním postižením, které bylo kompenzováno léky. Stěžovatel se těmito psychofarmaky neúmyslně předávkoval. V důsledku užití velkého množství léčiva odešel na nákup oblečen pouze ve svetr, bez kalhot a spodního prádla, čehož si všimla policejní hlídka. Ta se domnívala, že je stěžovatel drogově závislá osoba a odvezla ho do psychiatrické nemocnice, odkud byl odeslán v klidném stavu na záchytnou stanici v rámci stejného zařízení. Podle tvrzení stěžovatele, které nebylo v tomto bodě rozporováno, tam byl kurtován²²³ na lůžko koženými kurty omotanými kolem zápěstí, kolen a kotníků. Tyto tvrzení podpořily závěry přijímací zprávy intenzivní psychiatrické péče, kam byl den na to stěžovatel přivezen, přičemž u něj bylo diagnostikováno těžké zhmoždění levé a pravé paže. Stěžovatel následně zůstal v léčebně nedobrovolně přibližně 2 měsíce.²²⁴ Vláda trvala na tom, že ke kurtování došlo z důvodu napadení personálu zařízení stěžovatelem, což stěžovatel popíral. Stížnost k ESLP namítala porušení jak hmotně-právní, tak procesně-právní větve článku 3 Úmluvy, pro účely této práce se však zaměřím pouze na prvně jmenovanou.

---

²²¹ Tamtéž

²²² Bureš proti České republice, stížnost č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. 10. 2012

²²³ Kurtováním se rozumí znehybnění osoby pomocí kožených řemíků utažených okolo zápěstí a kotníků.

²²⁴ Bureš proti České republice, stížnost č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. 10. 2012, odst. 6 až 17

ESLP v odůvodnění svého rozhodnutí odkázal na rozsudek *Krastanov proti Bulharsku*²²⁵, kdy konstatoval, že: „*Pokud jde o osoby zbavené svobody, použití fyzické síly, které není nezbytně nutné v důsledku jejich vlastního chování, snižuje lidskou důstojnost a je v zásadě porušením práva stanoveného v článku 3 Úmluvy.*“²²⁶ Jak je výše řečeno, omezení stěžovatele bylo dle tvrzení vlády nezbytné z důvodu ochrany jeho vlastního zdraví. K tomu ESLP konstatoval, že agresivní chování intoxikovaného jedince může vyžadovat použití kurtů, avšak za předpokladu, že je dodržován pozitivní závazek státu – kontrola znehybněné osoby, jež má být prováděna pravidelně. V daném případě však bylo zjištěno, že kontroly nebyly prováděny v souladu s povinnostmi státu dle Úmluvy, což rezultovalo v poškození stěžovatelova zdraví.²²⁷

Soud nadto shledal, že záznamy ze záchytné stanice ani výpovědi zdravotnického personálu neupřesňují rozsah ani samotnou existenci nebezpečí, které by stěžovatel pro sebe představoval, přičemž příkurtování muselo stěžovateli působit velkou tíseň a fyzické útrapy.²²⁸ I přes požadavek, aby omezovací prostředky byly použity pouze jako krajní možnost, v případě stěžovatele nebyly vyzkoušeny žádné alternativy, neboť byl připoután ihned po příjezdu na záchytnou stanici z důvodu údajného neklidu.²²⁹ Soud dovedil, že je úkolem státu řádně odůvodnit nutnost použití omezovacích prostředků, k čemuž v tomto případě nedošlo.²³⁰

Vzhledem k tomu, že stát nedostal svých výše uvedených pozitivních závazků, shledal Soud hmotněprávní porušení článku 3 Úmluvy²³¹ a stěžovateli bylo přiznáno odškodné. Pro doplnění a ukázkou v úvodu této práce uvedených typů závazků vyplývajících z článku 3 Úmluvy můžeme ještě citovat, závěr Soudu, který říká že:

---

²²⁵ *Krastanov proti Bulharsku*, stížnost č. 50222/99, rozsudek ze dne 30. 9. 2004

²²⁶ *Bureš proti České republice*, stížnost č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. 10. 2012, odst. 86 či *Krastanov proti Bulharsku*, stížnost č. 50222/99, rozsudek ze dne 30. 9. 2004, odst. 53

²²⁷ *Bureš proti České republice*, stížnost č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. 10. 2012, odst. 102

²²⁸ Tamtéž, odst. 92

²²⁹ Tamtéž, odst. 96

²³⁰ Tamtéž, odst. 100

²³¹ Tamtéž, odst. 106; ESLP v předmětném případě shledal i porušení procesně-právní složky článku 3 EÚLP.

„za použití omezujících prostředků v případě stěžovatele je přímo odpovědný stát a to ve světle jeho negativních závazků podle článku 3 Úmluvy.“²³²

ESLP tak v tomto případě identifikoval další z pozitivních závazků státu směřující k ochraně osob zbavených osobní svobody v psychiatrických nemocnicích a to dostatečné odůvodnění nutnosti použití omezovacích prostředků a pravidelnou kontrolu znehybněné či jinak omezené osoby. Závěr Soudu o přičitatelnosti jednání zdravotnického personálu státu, jež je podstatnou složkou předmětného případu, je pak již zmíněn v kapitole 1.2.²³³

2.2.4.3 Dvořáček proti České republice

Případ *Dvořáček proti České republice*²³⁴ je v současné době (leden 2016) nejaktuálnějším rozsudkem týkajícím se namítaného porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k umístění osoby se zdravotním postižením do psychiatrického zařízení.

Stěžovatelem byl muž trpící Wilsonovou nemocí²³⁵, která mu byla diagnostikována až v pokročilém stádiu, kdy začal mít problémy s vyjadřováním, hybností a trpěl hebefilní poruchou²³⁶, kvůli níž byl opakovaně trestně stíhán pro trestné činy proti dětem mladším 15 let. Stěžovatel byl hospitalizován v Psychiatrické léčebně Šternberk po dobu přibližně 6 měsíců, přičemž u ESLP napadl podmínky, ve kterých byl nucen po dobu pobytu v psychiatrické nemocnici žít a tvrzenou nedobrovolnou léčbu své osoby.

Stěžovatel připustil, že byl složitým pacientem s mnoha potřebami, vyplývajícími z jeho psychických potíží a fyzického postižení, nicméně byl toho názoru, že pokud mu bylo uloženo ústavní ochranné léčení, bylo povinností státních orgánů

---

²³² Tamtéž, odst. 79; Stát měl tedy povinnost zdržet se zakázaného jednání.

²³³ Pro připomenutí ESLP konstatoval, že osoba nacházející se na záchytné stanici psychiatrické nemocnice je pod úplnou kontrolou zaměstnanců takové stanice, tedy za použití omezovacích prostředků je třeba činit přímo odpovědným stát.

²³⁴ Dvořáček proti České republice, stížnost č. 12927/13, rozsudek ze dne 6. 11. 2014

²³⁵ Wilsonova nemoc je onemocnění, které spočívá v poruše metabolismu mědi a následném usazování této látky v orgánech člověka. V důsledku toho postihuje téměř celý organismus. Konkrétně v případě stěžovatele šlo zejména o problémy s játry, zásadní potíže s páteří a hybností vůbec, poruchy polykání, artikulace a řeči, křeče, extrémní bolesti, psychickou změnu osobnosti a další fyziologické a psychické důsledky.

²³⁶ Tato porucha spočívá v sexuálnímu zaměření postižené osoby na pubescenty, je považována za formu pedofilie; podle znalců byla tato porucha u stěžovatele způsobena změnou jeho osobnosti v důsledku Wilsonovy nemoci, nebyla tedy primární sexuální deviací.

zajistit odpovídající formu péče a v případě, že by to nebylo možné, alespoň přiměřené úpravy prostředí, jak to vyžaduje Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením.²³⁷ Stěžovatel napadal skutečnost, že byl nucen spát ve staré posteli, která nebyla uzpůsobena jeho stavu a jen prohloubila bolesti zad, což resultovalo v to, že byl několikrát nucen položit se na zem na chodbě léčebny v okamžicích, kdy už nebyl schopen chodit či sedět. Dále stěžovatel poukázal na to, že mu nebylo kvůli problémům s hybností umožněno, aby využil volný čas k vycházkám na čerstvý vzduch. Stěžovatel dále tvrdil, že byl podroben nucené léčbě a psychickému nátlaku, který jej měl donutit k souhlasu s chirurgickou kastrací.²³⁸ Vláda oponovala konstatováním, že stěžovatel s léčbou vyjádřil ústní souhlas a Veřejný ochránce práv ani soudy, na které se stěžovatel během pobytu v psychiatrické nemocnici obrátil, nekonstatovaly nedostatky v postupu zdravotnických pracovníků.²³⁹

ESLP při posouzení případu odkázal na již výše zmíněné rozsudky ve věcech *Renolde proti Francii*²⁴⁰, *Herczegfalvy proti Rakousku*, *Bureš proti České republice*²⁴¹ či *Arutyunyan proti Rusku*²⁴² a zdůraznil, že pokud zdravotnickým autoritám náleží právo rozhodnout, na základě uznaných poznatků vědy, o terapeutických prostředcích, které by měly být užity za účelem zachování psychického a duševního zdraví u nemocných osob, které nejsou schopny o sobě rozhodovat samy a ve vztahu ke kterým tedy tyto autority nesou odpovědnost, neznamená to, že by tyto osoby byly méně chráněny před špatným zacházením ve smyslu článku 3 Úmluvy.²⁴³ V souladu se závěry učiněnými ve věci *Herczegfalvy proti Rakousku* Soud konstatoval, že léčba aplikovaná z terapeutické nutnosti a za využití ustálených poznatků lékařské vědy nebude automaticky kvalifikována jako nelidská či ponižující²⁴⁴, je však nutné ujistit se,

---

²³⁷ Dvořáček proti České republice, stížnost č. 12927/13, rozsudek ze dne 6. 11. 2014, odst. 75

²³⁸ Tamtéž, odst. 76 a 77

²³⁹ Tamtéž, odst. 80

²⁴⁰ Týkající se zvláštní zranitelnosti a ztížené možnosti stěžovat si u hospitalizovaných osob se zdravotním postižením.

²⁴¹ V kontextu stavu podřízenosti a bezmocnosti u hospitalizovaných osob se zdravotním postižením.

²⁴² Zdůraznění nevyhnutelné míry utrpení, která je spojená s každým zbavením osobní svobody. To vše s odkazem na osoby nedobrovolně hospitalizované z důvodů duševního zdraví: viz. *Parascineti proti Rumunsku*, stížnost č. 32060/05, rozsudek ze dne 13. 3. 2012, odst. 49

²⁴³ Dvořáček proti České republice, stížnost č. 12927/13, rozsudek ze dne 6. 11. 2014, odst. 88; k tomu dále *Slawomir Musial proti Polsku*, stížnost č. 28300/06, rozsudek ze dne 20. 1. 2009, odst. 96

²⁴⁴ Tamtéž, odst. 90; k tomu také *Herczegfalvy proti Rakousku*, stížnost č. 10533/83, rozsudek ze dne 24. 9. 1992, odst. 82

že nezbytnost užití takové léčby byla skutečně přesvědčivě prokázána.²⁴⁵ ESLP došel k závěru, že nebylo prokázáno, že stěžovatel byl vystaven nějakému tlaku směřujícímu k nucené chirurgické kastraci a i když stěžovatel stál před těžkým výběrem mezi souhlasem s léčbou prostřednictvím anti-androgenů²⁴⁶ a vyhlídkou delší nedobrovolné hospitalizace, což mohlo vytvořit určitou formu nátlaku na stěžovatele, předmětná léčba odpovídala terapeutické nutnosti.²⁴⁷ Proto, i když lze stěžovatelem tvrzené pocity úzkosti a frustrace označit jako pochopitelné, přezkum skutkového stavu neumožnil Soudu vyslovit bez důvodných pochybností, že byl stěžovatel vystaven nucené léčbě.²⁴⁸

Pokud se týká stěžovatelem namítané absence přiměřených úprav prostředí, Soud konstatoval, že není přesvědčen o tom, že situace, které byl stěžovatel vystaven, dosáhla úrovně závažnosti, od níž by bylo možné považovat zacházení za nelidské či ponižující. Soud shledal, že podmínky v léčebně samy o sobě nepochybně způsobovaly stěžovateli nepohodu, většina namítaných omezení však byla odůvodněná jeho zdravotním stavem a jeho chováním. ESLP nadto konstatoval, že nemá dostatek informací podporujících tvrzení stěžovatele o tom, že by nebyl držen ve slušných a důstojných podmínkách a tak uzavřel, že nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy.²⁴⁹

2.2.4.4 Doporučení Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení či trestání

Stejně jako všechny členské státy Rady Evropy ratifikovaly EÚLP, všechny jsou také smluvními stranami Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1987 (dále jen „Evropská úmluva proti mučení“).²⁵⁰

---

²⁴⁵ Tamtéž, odst. 90; k tomu také D.D. proti Litvě, stížnost č. 13469/06, rozsudek ze dne 14. 2. 2012, odst. 173

²⁴⁶ Anti-androgeny jsou léčiva potlačující funkci mužských pohlavních hormonů, jako je například testosteron.

²⁴⁷ Dvořáček proti České republice, stížnost č. 12927/13, rozsudek ze dne 6. 11. 2014, odst. 104

²⁴⁸ Tamtéž, odst. 105

²⁴⁹ Tamtéž, odst. 93 a 94

²⁵⁰ Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání: Council of Europe; 26 November 1987. In: 1987. [online]. [cit. 2015-10-26] Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-convention.pdf>

Vzhledem k nepřilíživě bohaté judikatuře ESLP týkající se porušení článku 3 u osob se zdravotním postižením umístěných v psychiatrických nemocnicích a faktu, že samotná Evropská úmluva proti mučení odkazuje ve své preambuli na článek 3 EÚLP, přičemž kontrolní mechanismus jí ustanovený působí ve vztahu k osobám považovaným za poškozené v důsledku porušení článku 3 EÚLP, si dovoluji zařadit do oblasti zkoumané touto prací i činnost již zmíněného kontrolního mechanismu, tedy Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu trestání, který se právě touto judikaturou ne zcela pokrytou oblastí zabývá hlouběji.²⁵¹ Pro úplnost je vhodné zmínit, že Evropská úmluva proti mučení nepřipouští dle své hlavy V., článku 21 žádné výhrady, lze o ní tudíž hovořit s všeobecnou platností bez nutnosti analyzovat znění u té které smluvní strany.

Samotná Evropská úmluva proti mučení ve svých výkladových pravidlech uvádí, že: „*V rámci Rady Evropy dosáhl kontrolní systém vytvořený Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod ze 4. listopadu 1950 důležitých výsledků. Uvažuje se o tom, že tento systém, který je založený na stížnostech jednotlivců nebo států tvrdících, že došlo k porušení lidských práv, by mohl být prospěšně doplněn nesoudním mechanismem preventivního charakteru, jehož úkolem by bylo zkoumat zacházení s osobami zbavenými svobody s cílem posílit, bude-li to nutné, ochranu takových osob před mučením a před nelidským nebo ponižujícím zacházením nebo trestáním. Z těchto důvodů vytváří tato Úmluva výbor, který může navštívit jakékoliv místo pod jurisdikcí stran, kde jsou osoby zbaveny svobody veřejnými úřady.*“²⁵² CPT je tedy nesoudním orgánem preventivního charakteru, založeným na systému pravidelných inspekcí ve státech, při kterých navštěvuje různorodá zařízení, v nichž dochází ke zbavení osobní svobody, s čímž vyslovily smluvní strany Evropské úmluvy proti mučení podpisem a ratifikací úmluvy svůj souhlas. Je třeba zmínit, že CPT nemá žádnou soudní pravomoc, jeho úkolem není rozhodovat, zda byla spáchána porušení mezinárodních

---

²⁵¹ Při výkladu definice špatného zacházení i v dalších otázkách ESLP často využívá tzv. soft law – například právě Standardy vydávané CPT, neboť takové instituce disponují příslušnou odborností a expertízou k danému tématu. V roce 2015 ze 194 případů projednaných ESLP ve vztahu k čl. 3 EÚLP obsahovalo 73 rozhodnutí odkaz na dokumenty CPT (údaje k počátku prosince 2015, zdroj dat: <http://hudoc.echr.coe.int>). ESLP takové dokumenty nepovažuje za závazné, avšak ve většině případů s nimi souhlasí a uvádí je jako relevantní zdroj.

²⁵² Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání: Council of Europe; 26 November 1987. In: 1987. [online]. [cit. 2015-10-26] Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-convention.pdf>, Výkladová zpráva, část II., odst. 13 a odst. 14

dokumentů, vydává však zprávy, jež popisují výborem zjištěný stav.²⁵³ Účelem návštěv je zahájit rozhovory s dotčeným státem za účelem nalezení řešení, jak zabránit mučení či nelidskému a ponižujícímu zacházení a trestání. Vzhledem k tomu, že CPT není orgánem soudního typu a jeho zprávy mají pouze doporučující funkci, může si dovolit jít ve své argumentaci dále než ESLP a bývá mnohdy v konstatování jednání odporujícího článku 3 Úmluvy progresivnějším. Právě zde můžeme pozorovat zárodky v budoucnu Soudem judikovaných porušení článku 3 Úmluvy.

CPT se v kontextu článku 3 a osob se zdravotním postižením věnuje několika oblastem, z nich zmíním ty nejpodstatnější.²⁵⁴ CPT dlouhodobě shledává, že stát je povinen poskytovat osobám umístěným v nemocnicích, léčebnách a velkých psychiatrických ústavech vhodnou stravu, která bude plně odpovídat jejich potřebám. Nedostatek takové stravy pak může být porušením zákazu špatného zacházení. Stejně tak je CPT akcentována nutnost umožnit osobám v co nejširší míře pohyb, přičemž nutnost omezení pohybu je přijímána u lidí, kteří jsou agresivní a násilní díky akutním psychiatrickým příhodám. Podle CPT by měla existovat jasně nastavená pravidla pro omezení pohybu lidí a použití nástrojů jako jsou kožené řemeny (tzv. „kurty“): *„to bude ospravedlnitelné jen velmi zřídka a musí být vždy buď na výslovný příkaz lékaře, nebo na ně musí být lékař okamžitě upozorněn za účelem jejich schválení.“*²⁵⁵ K tomu odkazují na výše uvedený případ ve věci *Bureš proti České republice*, kde došlo k porušení právě těchto standardů. Tento případ dobře ilustruje vliv doporučení CPT na budoucí judikaturu ESLP. CPT v tomto kontextu poukazuje i na fakt, že všechny smluvní strany Evropské úmluvy proti mučení by měly co nejdříve opustit koncept tzv. klecových lůžek.

Samostatnou otázkou jsou pak podle CPT izolace pacientů, kteří jsou neklidní či mají násilné sklony, tedy umístění do místnosti, kde budou chráněni sami před sebou a ostatní pacienti a pracovníci před nimi. Dle názoru CPT by samo užití izolace mělo být omezeno pouze na zvláštní typy případů určených za jasně daných pravidel. Osoby

---

²⁵³ Tamtéž, Výkladová zpráva, část II., odst. 17

²⁵⁴ Následující text je inspirován již výše zmíněným dokumentem *The European Convention on Human Rights and the Rights of People with Mental Health Problems and/or Intellectual Disabilities* vydaným MDAC v roce 2003, což se může zdát jako doba poměrně dlouhá, nicméně tato práce je dle mého názoru stále aktuální, neboť poukazuje na problémy, které judikatura ESLP stále nepokrývá, nebo se jich dotýká jen okrajově.

²⁵⁵ Tamtéž

v izolaci musí být detailně sledovány, samotná nutnost izolace musí být podrobena pravidelným přezkumům, osobám by se mělo dostat vhodného lidského kontaktu a toto opatření by nemělo být nikdy použito jako trest.

CPT dále odsuzuje léčbu elektrickými šoky bez použití anestetik, ke které dochází v některých psychiatrických zařízeních. V takovém případě nepřichází v úvahu ani použití tzv. terapeutické nutnosti tak, jak bylo konstatováno ESLP například v případě *Herczegfalvy proti Rakousku*.²⁵⁶

Kritice CPT podrobil i praxi některých psychiatrických zařízení, ve kterých je nedostatek kvalifikovaného personálu řešen přijetím osob bez patřičné erudice či dokonce přesunutím povinností a kontroly disciplíny na některé pacienty takového zařízení. Takové jednání podle CPT může dosahovat porušení obecného zákazu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení či trestání. Situace, kdy je osoba se zdravotním postižením odkázána na pomoc svých spoluvězňů, byla již v minulosti judikována jako porušení článku 3 Úmluvy například ve výše uvedeném případě *Vincent proti Francii*. Ve světle pozitivních závazků je tak povinností státu zajistit v zařízeních, kde dochází k omezení osobní svobody, dostatečný počet vyškoleného a patřičně vzdělaného personálu.

Mám za to, že po bližším prozkoumání činnosti CPT za poslední roky můžeme vysledovat jasně patrný trend, tedy, že CPT je ve svých doporučeních progresivnější než ESLP, ale jeho závěry se v mnohém shodují s budoucí judikaturou Soudu. Lze tedy kupříkladu spekulovat o tom, že závěry ESLP ve věci *Dvořáček proti České republice* by s odstupem času nemusely být definitivní a například část, ve které stěžovatel namítal nedostatek pobytu na čerstvém vzduchu a nemožnost vycházek, by mohla být kvalifikována jako porušení článku 3 Úmluvy.

---

²⁵⁶ Viz kapitola 2.2.4.1 této práce.

3 Možný vývoj judikatury ESLP v oblasti špatného zacházení

Nastínit možný vývoj judikatury ESLP do budoucna je úkol nelehký a pravděpodobně nebudou všechny zde uvedené případy v nejbližší době judikovány jako porušení článku 3 Úmluvy ESLP. Přesto se pokusím představit svůj pohled na několik stěžejních oblastí, kde v dohledné době dle mého názoru dojde k posunu chápání špatného zacházení směrem k vyšší ochraně osob se zdravotním postižením.²⁵⁷

3.1 Problematika kastrací

První oblastí, která bude dle mého názoru v budoucnu posuzována odlišně, je provádění chirurgických či „chemických kastrací“²⁵⁸ u osob se zdravotním postižením jako druh trestu za spáchané činy.²⁵⁹ V případě *Dvořáček proti České republice* dospěl ESLP de facto k tomu, že při existenci terapeutické nutnosti je možné řešit situaci stěžovatele pomocí kastrace.²⁶⁰ Přitom ve zprávách Výboru OSN pro práva osob se zdravotním postižením vidíme jasné doporučení směřující k úplnému zákazu praxe chirurgických kastrací jako formy trestu za spáchané činy.²⁶¹ Této problematice se dále věnuje i Výbor OSN proti mučení, který ve svých *Concluding Observations*²⁶² ve vztahu k Austrálii²⁶³, České republice²⁶⁴ a Slovensku²⁶⁵ doporučuje státům upravit příslušnou národní legislativu tak, aby zakazovala kastrace kromě případů závažného

---

²⁵⁷ Znovu je nutné připomenout závěry Soudu z případu *Selmouni proti Francii*, tedy, že jednání, které nebylo v minulosti klasifikováno jako „nelidské a ponižující“, může být posouzeno v budoucnu odlišně. K tomu kapitoly 1.2 a 2.2.4.1

²⁵⁸ Chemickou kastrací se myslí utlumení pacienta pomocí hormonální léčby.

²⁵⁹ Zamezení provádění kastrací se samozřejmě jeví jako negativní závazek státu, nicméně pozitivní rovinou je povinnost nalézt k tomuto terapeutickému výkonu vhodné alternativy a tyto v co nejširší míře aplikovat, případně využívat tohoto lékařského postupu pouze za svobodného a informovaného souhlasu pacienta.

²⁶⁰ *Dvořáček proti České republice*, stížnost č. 12927/13, rozsudek ze dne 6. 11. 2014, odst. 100

²⁶¹ UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities. *Concluding Observation on the Initial Report of the Czech Republic*; CRPD/C/CZE/CO/1, 15 May 2015, odst. 29-33

²⁶² Stejně jako Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením, tak také Výbor OSN proti mučení vydává tzv. „concluding observations“, neboli doporučení smluvním stranám Úmluvy proti mučení, ve kterých se vypořádává s nalezenými nedostatky v realizaci práv a závazků z úmluvy vyplývajících.

²⁶³ UN Committee Against Torture. *Concluding Observation on the Combined Fourth and Fifth Periodic Reports of Australia*; CAT/C/AUS/CO/4-5, 23 December 2014, odst. 20

²⁶⁴ UN Committee Against Torture. *Concluding Observation on the Combined Fourth and Fifth Periodic Reports of the Czech Republic*; CAT/C/CZE/CO/4-5, 13 July 2012, odst. 12

²⁶⁵ UN Committee Against Torture. *Concluding Observation on the Third Periodic Report of Slovakia*; CAT/C/SVK/CO/3, 8 September 2015, odst. 12

ohrožení života či zdraví a trestat lékařský personál, který provádí kastrace bez plného, svobodného a informovaného souhlasu.

Jelikož jsou Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením a Výbor OSN proti mučení orgány ve svých názorech progresivnější, než je tomu u ESLP, lze z doporučení usuzovat, že právě tímto směrem se bude judikatura v následujících letech ubírat. Státy budou dle mého názoru zavázány jednak změnit vnitrostátní právní úpravu tak, aby tyto lékařské výkony zakazovala, a zároveň budou nuceny přijmout příslušná opatření a zavést do právního řádu odpovídající alternativy, které budou směřovat ke stejnému cíli, k jakému dnes slouží chirurgické či chemické kastrace osob.

3.2 Koncept lékařské nutnosti

Na zmíněné lze navázat spojeným problémem, kterým je samotný koncept tzv. terapeutické nutnosti. V případech *Herczegfalvy proti Rakousku* i *Dvořáček proti České republice* využil ESLP tento koncept jako ospravedlnění a zdůvodnění některých úkonů, které by mohly být provedeny i bez souhlasu pacienta. Ve světle stále se rozšiřující oblasti zákroků, které lze provést pouze za svobodného a informovaného souhlasu osoby, na které má být zákrok proveden, mám za to, že takový souhlas bude vyžadován i v oblastech, ve kterých je dnes dle vnitrostátní legislativy smluvních států Úmluvy lékařská nutnost stále dostatečným ospravedlněním provedení zákroku bez souhlasu pacienta.²⁶⁶ K takovému výkladu se kloní i Výbor OSN proti mučení ve svých *Concluding Observations* například ve vztahu k Litvě, kdy konstatoval, že stát by měl vždy vyžadovat souhlas pacientů pro hospitalizaci i následnou léčbu²⁶⁷ či ve vztahu ke Kazachstánu, kdy shledal, že institucionalizace, umístování a léčba zdravotně postižených osob musí být zcela jasně podloženy zákonnými ustanoveními a založeny na dobrovolném a svobodném souhlasu dotčené osoby a odborném názoru kvalifikovaných lékařských pracovníků.²⁶⁸

---

²⁶⁶ Samozřejmě vyjma situací, kdy jde o záchranu života osoby a dotčený člověk takový souhlas vzhledem ke svému zdravotnímu stavu není schopen vyjádřit.

²⁶⁷ UN Committee Against Torture. *Concluding Observation on the Third Periodic Report of Lithuania*; CAT/C/LTU/CO/3, 17 June 2014, odst. 23

²⁶⁸ UN Committee Against Torture. *Concluding Observation on the Third Periodic Report of Kazakhstan*; CAT/C/KAZ/CO/3, 12 December 2014, odst. 19, stejně tak viz. UN Committee Against Torture. *Concluding Observation on the Combined Fourth and Fifth Periodic Reports of the Czech Republic*; CAT/C/CZE/CO/4-5, 13 July 2012, odst. 21

Nedomnívám se, že by samotný koncept lékařské nutnosti v budoucnu vymizel, neboť ve svém jádru má jistě opodstatnění a nelze jej zcela nahradit. Dle mého názoru dojde v budoucnu k tomu, že ESLP bude vyžadovat svobodný a informovaný souhlas dotčené osoby v širším okruhu případů než doposud.

3.3 Síťová lůžka

Třetí a poslední oblastí je problematika využívání tzv. síťových lůžek.²⁶⁹ Síťová lůžka úzce souvisí s již výše uvedeným konceptem přiměřených úprav, neboť tyto nevyhnutelně tvoří součást života pacientů, kteří jsou do takového lůžka umístěni. Není tedy pochyb o tom, že i na tuto oblast dopadají pozitivní závazky států vyplývající z EÚLP, tedy zajištění odpovídajícího prostředí zdravotně postižené osobě.

Tato oblast je nicméně velmi rozsáhlá a její podrobné zpracování by si zasloužilo samostatnou práci. Zmíním tedy pouze nástin možného budoucího posunu judikatury ESLP v této oblasti za využití zpráv výborů OSN.

Výbor OSN pro lidská práva se ve svém *Concluding Observation* ve vztahu k České republice při posuzování dodržování článků 7 a 10 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech věnoval mimo jiné právě používání síťových lůžek. Výbor vyjádřil hluboké znepokojení nad využíváním těchto omezujících prostředků a naléhal na Českou republiku, aby podnikla okamžité kroky směřující k zamezení používání síťových lůžek v psychiatrických a obdobných zařízeních.²⁷⁰ Stejně tak Výbor OSN proti mučení ve svých *Concluding Observations* ve vztahu k České republice²⁷¹ a Rakousku²⁷² shledal, že stát by měl přijmout opatření k zahrnutí zákazu síťových lůžek ve vnitrostátním právu, neboť tyto jsou v rozporu s článkem 16 Úmluvy proti mučení. Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením v *Concluding*

---

²⁶⁹ Lůžko se sítí je omezovací prostředek používaný v psychiatrických nemocnicích, který je navržen tak, aby pacientům zabránil v opuštění lůžka.

²⁷⁰ UN Human Rights Committee. *Concluding Observation on the Third Periodic Report of the Czech Republic*; CCPR/C/CZE/CO/3, 22 August 2013, odst. 14

²⁷¹ UN Committee Against Torture. *Concluding Observation on the Combined Fourth and Fifth Periodic Reports of the Czech Republic*; CAT/C/CZE/CO/4-5, 13 July 2012, odst. 21

²⁷² UN Committee Against Torture. *Concluding Observation of the CAT Committee – Austria, 44th Session*; 20 May 2010, odst. 25

Observation ve vztahu k Rakousku²⁷³ také kritizoval praxi používání síťových lůžek v psychiatrických nemocnicích a institucích a doporučil je u osob se zdravotním postižením zcela zakázat.

I vzhledem k tomu, že na nutnost zákazu síťových lůžek dlouhodobě upozorňují výše zmíněné výbory OSN, mám za to, že je jen otázkou času, kdy ESLP shledá umístování osob do síťových lůžek jako jednání v rozporu s článkem 3 Úmluvy a povede státy k tomu, aby našly vhodné alternativy k tomuto omezovacímu prostředku a změně vnitrostátní právní úpravy tak, aby taková lůžka zcela vymizela.

---

²⁷³ UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities. *Concluding Observation on the Initial Report of Austria*; CRPD/C/AUT/1, 2-13 September 2013, odst. 32-33

4 Závěr

Práva osob se zdravotním postižením a pozitivní závazky státu vyplývající z EÚLP musíme vnímat jako vzájemně propojené oblasti. Každému právu koresponduje konkrétní pozitivní závazek státu k jeho naplnění. Vzhledem k tomu, že osoby se zdravotním postižením mají v mnoha případech ztížený přístup k právní ochraně, nebo si na zakázané jednání kvůli svému zdravotnímu stavu nemohou stěžovat vůbec, je nutné, aby všechny smluvní státy Úmluvy vyvinuly maximální úsilí směřující k realizaci všech svých závazků.

Při posuzování pozitivních závazků států vyplývajících z článku 3 EÚLP narážíme na několik na první pohled ne úplně zřejmých souvislostí s jinými mezinárodněprávními dokumenty. Pojem mučení a prvek veřejné moci je třeba zkoumat i z pohledu jiných struktur, než pouze ESLP. Pozitivní závazky jako celek jsou vlastní i dalším mezinárodním úmluvám a při jejich interpretaci je tak vhodné prozkoumat i tyto. Stejně tak jsou relevantní sdělení kontrolních mechanismů úmluv, jakým je například CAT. Zprávy CAT potvrzují, že smluvní státy Úmluvy proti mučení jsou povinny zakázat, zamezit a postihovat mučení i špatné zacházení ve všech zařízeních, kde jsou osoby zbavené osobní svobody či kde jsou jinak omezeny. To zahrnuje věznice, ale také nemocnice, školské zařízení a instituce, které poskytují služby starým, duševně nemocným či postiženým osobám. Toto je v kontextu ochrany zdravotně postižených osob velmi podstatné zjištění. Uvedené závěry dokreslují vzájemnou provázanost mezinárodněprávních dokumentů, na které nemůže být nahlíženo jako na zcela oddělené a vzájemně se neovlivňující celky.

Musíme také odlišovat obecné pozitivní závazky, které pro stát vyplývají z článku 3 EÚLP a konkrétní pozitivní závazky, jež se váží na kontext osob se zdravotním postižením. Mezi obecné můžeme řadit například závazek státu k učinění opatření vedoucích k tomu, že žádný člověk nebude podroben mučení či s ním nebude zacházeno nelidským a ponižujícím způsobem nebo povinnost států vytvořit efektivní právní rámec ochrany hodnot v EÚLP stanovených. Obecné pozitivní závazky poskytují určité zastřešení závazků konkrétních. V kontextu jednotlivých situací, ve kterých se osoby se zdravotním postižením mohou nacházet, pak analýzou rozhodovací praxe ESLP nalzáme jednotlivé povinnosti států, ať už to je zajištění

úprav prostředí, které má být adaptováno na potřeby osob se zdravotním postižením, poskytnutí odpovídající lékařské péče, nutnost přihlížet při stanovování trestů k zdravotnímu stavu trestaných osob, náležité posouzení detenčního režimu osoby se zdravotním postižením, určení vhodnosti zamýšlených lékařských metod a „terapeutické nutnosti“ či používání omezovacích prostředků jako krajní možnosti a to jen za nedostupnosti alternativního řešení.

Jak dokládají poznatky práce, konkrétní pozitivní závazky států a odpovídající práva osob se zdravotním postižením podle článku 3 EÚLP můžeme nalézt pouze důkladnou analýzou judikatury ESLP. Největší silou a zároveň „achillovou patou“ Úmluvy se mi proto jeví neustále se obměňující obsah jednotlivých článků, který se díky judikatuře ESLP v průběhu let přetváří.²⁷⁴ Není tedy pochyb o tom, že výše zmíněné závěry nebudou a ani nemohou mít věčného trvání a bude třeba neustálé aktualizace poznatků. Na stát jsou tak kladeny nemalé nároky v oblasti identifikace a implementace jednotlivých závazků. Do budoucna je proto nutné očekávat řadu výzev.

Mám za to, že jednou z příčin pochybení ústících v porušení článku 3 Úmluvy je nedostatečné povědomí širšího okruhu osob, zejména pak „veřejných činitelů“²⁷⁵, o povinnostech, které z EÚLP pramení. Práva přiznaná Úmluvou je možno efektivně vykonávat pouze za podmínky, kdy každý povinný subjekt bude obeznámen s odpovídajícími závazky a nároky, které pro něj z Úmluvy vyplývají. Před státy tak stojí úkol soustavně vzdělávat příslušné skupiny osob²⁷⁶ o tom, jaké povinnosti je nutno dle ESLP plnit. Za předpokladu, že budou veškeré pozitivní závazky států skutečně dodržovány, zůstává samostatnou výzvou vytvoření univerzální definice osoby se zdravotním postižením, jež zaručí stejnou míru ochrany ve všech smluvních státech bez nutnosti obracet se na ESLP a prokazovat, že dotyčný mezi skupinu osob se zdravotním postižením skutečně patří.

Závazek státu dostát všem povinnostem, které pro něj z Úmluvy plynou, proto není úkolem jednoduchým. Pozitivní závazky vyplývající z článku 3 Úmluvy

---

²⁷⁴ K tzv. evolutivnímu výkladu Úmluvy viz. kapitola 1.3.4.

²⁷⁵ K prvku „veřejné moci“ viz. kapitola 1.1.

²⁷⁶ Zejména, nikoliv však výlučně, v oblastech v práci naznačených, tj. vězeňský personál, zaměstnanci pobytových sociálních služeb či lékaře a zdravotnický personál v zařízeních psychiatrické péče.

navíc není možno aplikovat odděleně, ani vybrat si ty „nejpodstatnější“ a pouze tyto pak v praxi dodržovat, je nutno je chápat jako celek. Zvětšující se objem judikatury ESLP a posun v chápání lidských práv přináší nové výzvy a požadavky, před které jsou státy každým rokem stavěny. Státu nestačí pouhé uvedení národní legislativy do souladu s Úmluvou a judikaturou ESLP v době, kdy k Úmluvě přistoupil, ale je nucen reagovat na všechna rozhodnutí Soudu, jež mohou znamenat zvýšení standardu ochrany lidských práv. Právě v tomto je Úmluva a její kontrolní mechanismus unikátní.

Seznam zkratek

CAT	Výbor OSN proti mučení (<i>Committee Against Torture</i>)
CPT	Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému a ponižujícímu zacházení či trestání (<i>European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment</i>)
CRPD	Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením (<i>Committee on the Rights of Persons with Disabilities</i>)
EDF	Evropské fórum zdravotně postižených (<i>European Disability Forum</i>)
ESLP, Soud	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP, Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Evropská úmluva proti mučení	Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání
ICF	Mezinárodní klasifikace funkčnosti, postižení a zdraví (<i>International Classification of Functioning, Disability and Health</i>)
ICIDH	Mezinárodní klasifikace poruch, postižení a handicapů (<i>International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps</i>)
ICRC	Mezinárodní výbor Červeného kříže (<i>International Committee of the Red Cross</i>)
Komise	Evropská komise pro lidská práva
OSN	Organizace spojených národů

Úmluva proti mučení	Úmluva OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
WHO	Světová zdravotnická organizace (<i>World Health Organisation</i>)

Seznam použité literatury a pramenů

I. Mezinárodní smlouvy

Deklarace o ochraně všech osob před mučením a jiným krutým, nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním, *Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Dostupné z:

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/DeclarationTorture.aspx>

Deklarace o právech osob se zdravotním postižením, *Declaration on the Rights of Disabled Persons*. Dostupné z:

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RightsOfDisabledPersons.aspx>

Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání, *European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Dostupná z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-convention.pdf>

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, *International Covenant on Civil and Political Rights*, Vyhlášen 16. 12. 1966 v New Yorku, platnost 23. 3. 1976, United Nations, *Treaty Collection*. Dostupné z:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&lang=en

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, *UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Dostupná z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/10774/umluva_CJ_rev.pdf

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, United Nations, *Treaty Collection*. Dostupné z:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&lang=en

Vídeňská úmluva o smluvním právu, *Vienna Convention on the Law of Treaties* 1969.
Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>

Všeobecná deklarace lidských práv, *Universal Declaration of Human Rights*, vyhlášena
Valným shromážděním OSN 10. 12. 1948 v New Yorku

II. Právní předpisy

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů

III. Monografie

BRIBOSIA, Emmanuelle a Isabelle RORIVE. *Reasonable Accommodation Beyond Disability in Europe?*. Luxembourg: Publications Office, 2013. ISBN 9789279352553

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xli, 840 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-1797-289.

FØLLESDAL, Andreas (ed.), Birgit PETERS (ed.) a Geir ULFSTEIN (ed.). *Constituting Europe: the European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, xli, 441 s. Studies on Human Rights Conventions. ISBN 978-1-107-02444-1., str. 106-141, Chapter 4: The ECHR as a Living Instrument by LETSAS, George

FREDMAN, Sandra. *Human Rights Transformed: Positive Rights and Positive Duties*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 2008, xxiii, 261 s. ISBN 978-0-19-953505-7.

LETSAS, George. *A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 2007, xviii, 145 s. ISBN 978-0-19-956388-3

LEWIS, Oliver, Oliver THOROLD a Peter BARTLETT. *The European Convention on Human Rights and the Rights of People with Mental Health Problems and/or Intellectual Disabilities*. 2. Budapest: Mental Disability Advocacy Center, 2003; dostupné z:

http://www.mdac.info/sites/mdac.info/files/English_European%20Convention%20on%20Human%20Rights%20Training%20Pack.doc

LONG, Debra. *Guide to Jurisprudence on Torture and Ill-treatment: Article 3 of the European Convention for the Protection of Human Rights*. Geneva: Association for the Prevention of Torture, 2002. ISBN 2970021439.

MABBETT, Deborah. *Definitions of Disability in Europe: A Comparative Analysis*; Brunel University, 2002, dostupné z:

http://www.hiproweb.org/fileadmin/cdroms/Kit_Formation_Services/documents/Additional/B-Social_policy_and_Disability/B-3_Definition_of_disability_in_Europe_Brunel_University_2002.pdf

MOWBRAY, A. *The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Portland, Or.: Hart Pub., 2004, xvi, 239 p. ISBN 1841132616.

NOWAK, Manfred. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. Germany: Norbert Paul Engel Verlag, e.K., 2005. ISBN 3-88357-134-2.

PFEIFFER, Jan a Olga ŠVESTKOVÁ. *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF*. 1. české vyd. Praha: Grada, 280 s.; ISBN 978-80-247-1587-2; dostupné z: http://www.uzis.cz/system/files/mkf_cz.pdf

SCHIEK, D. a BELL, M. *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Non-Discrimination Law*. Ius Commune Casebooks for the Common Law of Europe. Hart, 2007, 998 p. ISBN 978-1-84113-748-3

STEVEN GREER. *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe, 2000. ISBN 9287143501.

IV. Odborné články

BOEREFIJN, Ineke, INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS IN NATIONAL LAW. In: KRAUSE, Catarina a Martin SCHEININ. *International Protection of Human Rights: A*

Textbook. Turku: Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 2009. DOI: 978-952-12-2285-6

KOKOTT, Juliane a et al. 2010. *Internationale Zusammenarbeit: Von Friedenssicherung zu nachhaltiger Entwicklung: Vorträge des vierten Symposiums des Arbeitskreises junger Völkerrechtlerinnen und Völkerrechtler (AjV) am Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, Heidelberg, 23.-24. Oktober 2010* [online]. Heidelberg: Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht [cit. 2015-10-25]. Dostupné z: http://www.zaoerv.de/71_2011/vol71.cfm

LORD, Janet, BROWN Rebecca. *The Role of Reasonable Accommodation in Securing Substantive Equality for Persons with Disabilities: The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, 2010. Dostupné na: <http://ssrn.com/abstract=1618903>

V. Ostatní odborné zdroje

AKANDJI-KOMBE, Jean-Francois. *Positive obligations under the European Convention on Human Rights: A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights*; 2007, Directorate General of Human Rights Council of Europe

GRIBNAU, J. L. M. *Legitimacy of the Judiciary*. In: vol 6.4 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW. 2002

INTERRIGHTS. *Prohibition of Torture, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment under the European Convention on Human Rights (Article 3): Interights Manual for Lawyers*. London: Interrights, 2008 Dostupné z: <http://www.interrights.org/files/105/Article%203%20Manual%20Final%20March%2009.pdf>

VI. Ostatní dokumenty mezinárodních organizací a soudních či kvazisoudních orgánů

a) Committee against Torture (CAT)

COMMITTEE AGAINST TORTURE. *Concluding Observation of the CAT Committee – Austria, 44th Session; 20 May 2010*

COMMITTEE AGAINST TORTURE. *Concluding Observation on the Combined Fourth and Fifth Periodic Reports of the Czech Republic; CAT/C/CZE/CO/4-5, 13 July 2012*

COMMITTEE AGAINST TORTURE. *Concluding Observation on the Combined Fourth and Fifth Periodic Reports of Australia; CAT/C/AUS/CO/4-5, 23 December 2014*

COMMITTEE AGAINST TORTURE. *Concluding Observation on the Third Periodic Report of Lithuania; CAT/C/LTU/CO/3, 17 June 2014*

COMMITTEE AGAINST TORTURE. *Concluding Observation on the Third Periodic Report of Kazakhstan; CAT/C/KAZ/CO/3, 12 December 2014*

COMMITTEE AGAINST TORTURE. *Concluding Observation on the Third Periodic Report of Slovakia; CAT/C/SVK/CO/3, 8 September 2015*

COMMITTEE AGAINST TORTURE. *General Comment 2, Implementation of article 2 by States Parties: U.N. Doc. CAT/C/GC/2/CRP. 1/Rev.4 (2007). Dostupné z: http://www1.umn.edu/humanrts/cat/general_comments/cat-gencom2.html*

b) European Committee for the Prevention of Torture (CPT)

Výkladová zpráva k Evropské úmluvě o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání: Council of Europe; 26 November 1987. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-convention.pdf>

c) Evropský soud pro lidská práva

Hurtado proti Švýcarsku, Communication Report ze dne 8. 7. 1993, Series A č. 280

Information Note on the Court's case-law No. 157: *Z.H. v. Hungary*. *European Court of Human Rights*. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=002-7286>

Information Note on the Court's case-law No. 161: *Zarzycki v. Poland*. *European Court of Human Rights*. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=002-7494>

Information Note on the Court's case-law No. 164: *Grimailovs v. Latvia*. *European Court of Human Rights*. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=002-7600>

Odlišné stanovisko soudce Greva v případě *Price proti Velké Británii*, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001,

Odlišné stanovisko soudců Bratzy a Costy v případě *Price proti Velké Británii*, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001

Press Release Issued by the Registrar of the Court No. ECHR 061 (2015) *The Conditions of Detention of a Severely Disabled Prisoner Found to be Contrary to the Convention: Helhal v. France*. *European Court of Human Rights*. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/webservices/content/pdf/003-5018276-6162284>

d) UN Human Rights Committee

HUMAN RIGHTS COMMITTEE, *General comment No. 20 (1992)*. Dostupné z: <https://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom20.htm>

HUMAN RIGHTS COMMITTEE. *Concluding Observation on the Third Periodic Report of the Czech Republic*; CCPR/C/CZE/CO/3, 22 August 2013

e) UN Special Rapporteur on Torture and other Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

MÉNDEZ, Juan E. *Report of the Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, doc. no. A/HRC/22/53 ze dne 1. února 2013. Dostupné z:

http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf

NOWAK, Manfred. *Report of the Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, doc. no. E/CN.4/2006/6 ze dne 23. prosince 2005.

f) UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities

United Nations. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. *Concluding Observations on the Initial Report of the Czech Republic*; CRPD/C/CZE/CO/1, 15 May 2015

COMMITTEE ON THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES. *Concluding Observation on the Initial Report of Austria*; CRPD/C/AUT/1, 2-13 September 2013

g) UN High Commissioner for Human Rights

Plan of Action Submitted by the United Nations High Commissioner for Human Rights. *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, Report of the Secretary-General, Annex*, 2005 UN doc. A/59/2005/Add.3. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/A.59.2005.Add.3.pdf>

h) Rada Evropy

Akční plán Rady Evropy Rec(2006)5] na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti: *Zlepšení kvality života osob se zdravotním postižením v Evropě 2006 – 2015* ze dne 5. 4. 2006, Dostupné z: http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Rec%282006%295%20Czech%20Republic.pdf

i) Světová zdravotnická organizace

Mezinárodní klasifikace poruch, postižení a handicapů, *International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps* (WHO, 1980), dostupné z: http://whqlibdoc.who.int/publications/1980/9241541261_eng.pdf

VII. Judikatura

a) Evropský soud pro lidská práva

„*Belgický jazykový případ*“, stížnosti č. 1474/62, č. 1677/62, č. 1691/62, č. 1769/63, č. 1994/63 a č. 2126/64, rozsudek ze dne 23. 7. 1968

A. proti Velké Británii, stížnost č. 25599/94, rozsudek ze dne 23. 9. 1998

Aerts proti Belgii, stížnost č. 25357/94, rozsudek ze dne 30. 7. 1998

Ajalos Kiss proti Maďarsku, stížnost č. 38832/06, rozsudek ze dne 20. 5. 2010

Arutyunyan proti Rusku, stížnost č. 48977/09, rozsudek ze dne 10. 1. 2012

Assanidzé proti Gruzii, stížnost č. 71503/01, rozsudek ze dne 8. 4. 2004

Bogumil proti Portugalsku, stížnost č. 35228/03, rozsudek ze dne 7. 10. 2008

Bureš proti České republice, stížnost č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. 10. 2012

Bursuc proti Rumunsku, stížnost č. 42066/98, rozsudek ze dne 12. 10. 2004

Campbell a Cosans proti Velké Británii, stížnosti č. 7511/76 a č. 7743/76, rozsudek ze dne 25. 2. 1982

D.D. proti Litvě, stížnost č. 13469/06, rozsudek ze dne 14. 2. 2012

Demir a Baykara proti Turecku, stížnost č. 34503/97, rozsudek ze dne 12. 11. 2008

Dorđević proti Chorvatsku, stížnost č. 41526/10, rozsudek ze dne 24. 7. 2012

Dvořáček proti České republice, stížnost č. 12927/13, rozsudek ze dne 6. 11. 2014

Engel proti Maďarsku, stížnost č. 46857/06, rozsudek ze dne 20. 5. 2010

Gelfmann proti Francii, stížnost č. 25875/03, rozsudek ze dne 14. 12. 2004

Goodwin proti Spojenému Království, stížnost č. 17488/90, rozsudek ze dne 27. 3. 1996

Grimailovs proti Litvě, stížnost č. 6087/03, rozsudek ze dne 25. 6. 2013

Helhal proti Francii, stížnost č. 10401/12, rozsudek ze dne 19. 2. 2015

Herczegfalvy proti Rakousku, stížnost č. 10533/83, rozsudek ze dne 24. 9. 1992

Hokkanen proti Finsku, stížnost č. 19823/92, rozsudek ze dne 23. 9. 1994

Ilhan proti Turecku, stížnost č. 22277/93, rozsudek ze dne 27. 6. 2000

Irsko proti Velké Británii, stížnost č. 5310/71, rozsudek ze dne 18. 1. 1978

Jalloh proti Německu, stížnost č. 54810/00, rozsudek ze dne 11. 7. 2006

Jasinskis proti Litvě, stížnost č. 45744/08, rozsudek ze dne 21. 12. 2010

Kaprykowski proti Polsku, stížnost č. 23052/05, rozsudek ze dne 3. 2. 2009

Keenan proti Velké Británii, stížnost č. 27229/95, rozsudek ze dne 3. 4. 2001

Kehayov proti Bulharsku, stížnost č. 41035/98, rozsudek ze dne 18. 1. 2005

Krastanov proti Bulharsku, stížnost č. 50222/99, rozsudek ze dne 30. 9. 2004

Labita proti Itálii, stížnost č. 26772/95, rozsudek ze dne 6. 4. 2000

Lind proti Rusku, stížnost č. 25664/05, rozsudek ze dne 6. 12. 2007

Loizidou proti Turecku, stížnost č. 15318/89, rozsudek ze dne 23. 3. 1995

Lopez-Ostra proti Španělsku, stížnost č. 16798/90, rozsudek ze dne 9. 12. 1994

M. C. proti Bulharsku, stížnost č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. 12. 2003

M. S. S. proti Belgii a Řecku, stížnost č. 30696/09, rozsudek ze dne 21. 1. 2011

Matko proti Slovinsku, stížnost č. 43393/98, rozsudek ze dne 2. 11. 2006

Mouisel proti Francii, stížnost č. 67263/01, rozsudek ze dne 14. 11. 2002

Parascineti proti Rumunsku, stížnost č. 32060/05, rozsudek ze dne 13. 3. 2012

Peers proti Řecku, stížnost č. 28524/95, rozsudek ze dne 19. 4. 2001

Price proti Velké Británii, stížnost č. 33394/96, rozsudek ze dne 10. 7. 2001

Renolde proti Francii, stížnost č. 5608/05, rozsudek ze dne 16. 10. 2008

Riviére proti Francii, stížnost č. 33834/03, rozsudek ze dne 11. 7. 2006

Selmouni proti Francii, stížnost č. 25803/94, rozsudek ze dne 28. 7. 1999

Semikhvostov proti Rusku, stížnost č. 2689/12, rozsudek ze dne 6. 2. 2014

Slawomir Musial proti Polsku, stížnost č. 28300/06, rozsudek ze dne 20. 1. 2009

Stanev proti Bulharsku, stížnost č. 36760/06, rozsudek ze dne 17. 1. 2012

Tyrer proti Velké Británii, stížnost č. 5856/72, rozsudek ze dne 25. 4. 1978

Vasilyev proti Rusku, stížnost č. 32704/04, rozsudek ze dne 17. 12. 2009

Vincent proti Francii, stížnost č. 6253/03, rozsudek ze dne 24. 10. 2006

Xiros proti Řecku, stížnost č. 1033/07, rozsudek ze dne 9. 9. 2010

Z. a další proti Velké Británii, stížnost č. 29392/95, rozsudek ze dne 10. 5. 2001

Z. H. proti Maďarsku, stížnost č. 28973/11, rozsudek ze dne 8. 11. 2012

Zarzycki proti Polsku, stížnost č. 15351/03, rozsudek ze dne 12. 3. 2013

b) Evropská komise pro lidská práva

„Řecký případ“, stížnosti č. 3321/67, č. 3322/22/67, č. 3323/67 a č. 3344/67

c) Committee Against Torture (CAT)

Hajrizi Dzemajl a další proti Srbsku a Černé Hoře, Communication No. 161/2000, U.N. Doc. CAT/C/29/D/161/2000

VIII. Odborné konference

Výzvy prevence špatného zacházení, 30. listopadu 2015, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

IX. Internetové zdroje

Česká správa sociálního zabezpečení, *Osoby zdravotně znevýhodněné*. [online]. [cit. 2015-10-19]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/ozz/>

ECHR - Introduction: *Positive obligations*. ECHR-online.info Dostupné z: <http://echr-online.info/echr-introduction/>

European Disability Forum: *A Disability Definition*, dostupné z: http://www.edf-feph.org/Page_Generale.asp?DocID=30471

INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS, *What is the Definition of Torture and Ill Treatment?*. International Committee of the Red Cross: Resource Centre 2005. Dostupné z:

<https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/69mjxc.htm>

United Nations: *Special Rapporteur on Torture Tells Third Committee Use of Prolonged Solitary Confinement on Rise, Calls for Global Ban on Practice*. Sixty-sixth General Assembly, Third Committee 21st & 22nd Meetings (AM & PM). Dostupné z: <http://www.un.org/press/en/2011/gashc4014.doc.htm>

Úřad práce, Generální ředitelství, Tisková zpráva: *Od nového roku je opět zavedena kategorie osob zdravotně znevýhodněných*. 2015. [online]. Praha [cit. 2015-10-19]. Dostupné z:

https://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2015/01/2015_01_08_tz_ozz_v_roce_2015.pdf

VÍŠKOVÁ, Lucie. *Diskriminace osob se zdravotním postižením aneb víme, koho a jak chceme vlastně před diskriminací chránit?* Dostupné z:

http://www.mkc.cz/uploaded/antidiskriminace/Diskriminace_osob_s_postizenim_koho_chranit.pdf

WADDINGTON, Lisa. *EU Disability Anti-Discrimination Law: The UN CRPD, Reasonable Accommodation and CJEU Case Law* [online]. European Disability Forum Chair in European Disability Law, Maastricht University, 2015-11-19 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: http://www.era-comm.eu/oldoku/Adiskri/07_Disability/2014_Dec_WADDINGTON_EN.pdf

Abstrakt

Pozitivní závazky státu vyplývající z čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv se zaměřením na osoby se zdravotním postižením

Absolutní zákaz mučení a špatného zacházení je jasně zakotven v článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Při zkoumání konkrétních závazků, které z článku 3 vyplývají, se však musíme ponořit hlouběji do judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Cílem této diplomové práce je zkoumat pozitivní závazky států, které z článku 3 vyplývají se zaměřením na osoby se zdravotním postižením. Tohoto cíle je dosahováno i prostřednictvím analýzy doporučení a stanovisek různorodých lidskoprávních institucí jako je například Výbor OSN pro lidská práva, Výbor OSN proti mučení či Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením. Jelikož zkoumaná problematika není doposud z velké části pokryta odbornou literaturou, určité části práce se zaměřují na definování významných pojmů a jejich vzájemné propojování. Pro práci je zvolen přístup analytický s prvky komparace a to v oblasti porovnání názorů Evropského soudu pro lidská práva a jiných mezinárodních lidskoprávních institucí.

Práce se člení na tři hlavní kapitoly. Kapitola první je úvodní a definuje hlavní pojmy jako je špatné zacházení, mučení, rozsah článku 3 Evropské úmluvy o lidských právech z pohledu práv osob se zdravotním postižením a koncept pozitivních závazků z pohledu různých mezinárodněprávních dokumentů. Kapitola druhá se zabývá definováním osoby se zdravotním postižením a poté se zaměřuje na pozitivní závazky v konkrétních prostředích, ve kterých jsou osoby se zdravotním postižením ohroženy špatným zacházením. Problematika je zkoumána prostřednictvím analýzy relevantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva a v oblastech, ve kterých judikatura absentuje či není dostatečná, jsou rozvedeny závěry Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému a ponižujícímu zacházení či trestání. Nástin možného budoucího vývoje judikatury Evropského soudu pro lidská práva je uveden v kapitole třetí.

V poslední části jsou uvedeny obecné závěry, které shrnují celou práci a dokládají, že pozitivní závazky jsou velmi důležitou a přirozenou součástí článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, o nichž by smluvní státy měly mít povědomí a měly by je také dodržovat.

Abstract

Positive obligations of state arising from Art. 3 of the European Convention on Human Rights focusing on persons with disabilities

Absolute prohibition of torture and ill-treatment is clearly set in article 3 of the European Convention on Human Rights. When assessing particular obligations, which are arising out of it, we need to look deep into the European Court of Human Rights jurisprudence. The aim of this thesis is to analyse positive obligations of state arising from article 3 focusing on persons with disabilities. This is achieved also with the aid of various human right bodies such as UN Human Rights Committee, UN Committee on Torture or UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Due to the fact that this area is not really covered yet, certain parts of this thesis are focused on defining important terms and putting them together. The approach is analytic with elements of comparison between the view of European Court of Human Rights and other relevant international human rights bodies.

The thesis is composed of three main chapters. Chapter One is introductory and defines the main terms such as ill-treatment, torture, scope of the article 3 of the European Convention on Human Rights in connection with rights of persons with disabilities and the concept of positive obligations from the standpoint of various human rights documents. Chapter Two deals with the definition of a person with disabilities and then focuses on positive obligations in particular settings, in which persons with disabilities are mainly under threat of ill-treatment. This is achieved by analysis of relevant jurisprudence of the European Court of Human Rights and in areas, where there is a lack of cases before the Court, certain opinions of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment are provided. Possible future development in the Court's jurisprudence is outlined in the Chapter Three.

General conclusions are provided in the last part of the thesis that summarizes the whole work and confirms that positive obligations of a state constitute very important and inherent part of article 3 of the European Convention on Human Rights, which state parties should take into consideration and adhere to.

Klíčová slova

Osoby se zdravotním postižením

Pozitivní závazky státu

Článek 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Key Words

Persons with Disabilities

Positive Obligations of a State

Article 3 of the European Convention on Human Rights